

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน
ผ่านการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่กำปอง
อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

โดย นายพรมินทร์ พวงมาลา และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.)

กุมภาพันธ์ 2552

สัญญาเลขที่ RDG49N0038

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการ
การท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัด
เชียงใหม่

รายชื่อทีมวิจัย

นายพรหมินทร์	พวงมาลา
นายจรัส	ไทยสมุทร
นายบุญ	พรอินตา
นายสุเทพ	กิติคุณ
นายประดิษฐ์	ถมมา
นายอนันต์	ไทยกรณ์
นายสุรพล	กิ่งแก้ว
นายประทีป	นงคัยา
นายสมศักดิ์	พวงเรือนแก้ว

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุคคยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหาร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

		หน้า
บทที่ 1	รายละเอียดโครงการ	6
บทที่ 2	แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	10
บทที่ 3	วิธีการดำเนินงาน	20
บทที่ 4	ผลการวิจัย	37
	ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพชุมชน	37
	สถานการณ์ ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยว	43
	การวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา ด้านเศรษฐกิจชุมชน	47
	แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน	54
บทที่ 5	สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	64
ภาคผนวก		70
ประวัติทีมวิจัย		77

บทที่ 1

บทนำ

ชื่อโครงการ การค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องด้วยหมู่บ้านแม่กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 132 หลังคาเรือนจำนวนประชากร 415 คน ได้รวมตัวกันพัฒนาหมู่บ้านของตนเองและเปิดหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พร้อมทั้งจัดการให้มีการพักแบบโฮมสเตย์ด้วย ซึ่งได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลา 6 ปีมาแล้ว การดำเนินงานภายใต้กฎระเบียบของชุมชนที่ได้ร่วมกันคิดค้นและผ่านกระบวนการวิจัมาแล้ว โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นจะตกเป็นของชุมชนมากที่สุด และเกื้อกูลต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้โครงการท่องเที่ยวดำเนินการไปได้อย่างยั่งยืน

ในช่วงดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่ผ่านมานั้นถึงแม้จะดำเนินการมาได้ด้วยดีตามลำดับ แต่ทางคณะกรรมการหมู่บ้านและทีมวิจัยก็ยังคงตระหนักถึงความรู้ ความเข้าใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนในช่วงที่ผ่านมาว่ามีสิ่งใดควรได้รับการปรับปรุง และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นอีกบ้าง จึงได้มีการปรึกษาหารือถึงสถานการณ์ปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา หลังจากเสร็จสิ้นงานวิจัยไปแล้ว ชุมชนได้มีการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง เพื่อทบทวนตนเอง ค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่ายังมีปัญหาและความต้องการอีกหลายอย่างที่เกิดขึ้นกับชุมชน ได้แก่

1. กระแสการท่องเที่ยวที่เข้ามาอย่างรวดเร็วส่งผลให้ชาวบ้านบางกลุ่มเปลี่ยนทัศนคติจากแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบเดิมหรือไม่
2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ที่ได้รับ จึงส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สิน
3. การกระจายรายได้ให้กลุ่มคนที่ไม่ได้มีรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยว เช่น นำเที่ยวบ้านพัก เป็นต้น ด้วยการพัฒนากลุ่มอาชีพขึ้นในชุมชน
4. ปัญหาสุขภาพที่มาจากการบินโรคคั้กที่มีสารพิษเจือปน และเกิดโรคใหม่ ๆ ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในชุมชน เช่น เบาหวาน มะเร็ง เป็นต้น

5. การพัฒนาศักยภาพชาวบ้านในการจัดการบ้านพัก โฮมสเตย์ และพัฒนาบุคลิกภาพของชาวบ้านให้กล้าพูด สามารถนำเสนอในที่ประชุมได้

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวนั้น ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวได้ร่วมพูดคุยปรึกษาหารือกันถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยมุ่งหวังให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งหากสถานการณ์ปัญหายังเป็นเช่นนี้อยู่การท่องเที่ยวของชุมชนคงไม่ยั่งยืน ดังนั้นทางทีมคณะกรรมการจึงได้ทดลองเก็บข้อมูลตัวเลขจากบ้านตัวอย่างจำนวน 55 หลังคาเรือนพบว่าในปีหนึ่ง ๆ คนในชุมชนบริโภคหมูที่ซื้อมาจากภายนอกชุมชนจำนวน 300 ตัว ภายใน 1 เดือน ก็จะต้องซื้อหมูมาจากตลาดเป็นจำนวน 25 ตัว ซึ่งเป็นจำนวนเงินประมาณ 100,000 บาท (เฉพาะค่าหมูยังไม่รวมอาหารอื่น ๆ) นับว่าเป็นจำนวนเงินที่มาก นอกจากนั้นยังได้พูดคุยกับแม่บ้านอีกหลายบ้าน พบว่าปัจจุบันทุกอย่างต้องซื้อจากตลาดในเมืองเชียงใหม่ เช่น น้ำพริกปลาผักต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนก็สามารถปลูกกินเองได้ นอกจากนั้นยังพบว่าชาวบ้านมีสุขภาพที่แย่ลง โดยการเก็บข้อมูลจาก อสม. พบว่าปัจจุบันมีชาวบ้านป่วยเป็นโรคเบาหวาน และมะเร็ง มากขึ้น ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนไม่เคยพบว่าคนแม่กำปองป่วยเป็นโรคดังกล่าว นับว่าเป็นสัญญาณเตือนภัยบางอย่างที่ทำให้ต้องมานั่งทบทวนกันว่าเกิดอะไรขึ้น

อีกปัญหาที่ทางคณะกรรมการหมู่บ้านวิเคราะห์ดูแล้วนั้นพบว่าสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว รายได้หลักจากการทำเมี่ยงนั้น ซึ่งถือว่าเป็นรายได้ที่เป็นจำนวนมากพอสมควรต่อวัน แต่กลับเป็นหนี้สิน จึงเข้าไปร่วมพูดคุยกับสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว พบว่าในแต่ละวันนั้น ชาวบ้านมีรายจ่ายจำนวนมาก เนื่องจากต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก และยังเครื่องอำนวยความสะดวก และอื่นๆ ที่ฟุ่มเฟือย ซึ่งเมื่อหักลบกับรายได้ที่ได้มาแล้วนั้นก็ยังไม่เพียงพอ จากการสุ่มเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ชาวบ้าน 1 หลังคาเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อวัน 250 บาท แต่มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อวันไม่ต่ำกว่าวันละ 300 บาท จึงทำให้รายได้ที่รับไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เกิดขึ้น

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาดังกล่าวร่วมกันแล้วนั้น ทางคณะกรรมการจึงคิดว่าต้องหาวิธีแก้ไขกับปัญหาดังกล่าวเพื่อที่จะสามารถจัดการ การท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนให้ได้ เพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่อาจปฏิเสธได้ แต่ชุมชนแม่กำปองจะปรับตัวและอยู่ได้อย่างไรกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นนี้

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นกระบวนการสำคัญวิธีการหนึ่งที่ชุมชนจะได้นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวทาง ปลูกจิตสำนึก กระตุ้น และสร้างความเข้าใจให้ชุมชนแม่กำปองเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต และสามารถพัฒนาชุมชนแม่กำปองให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องการจัดการชุมชนและเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ได้

คำถามวิจัย

ชุมชนแม่กำปองจะมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปองให้ดีขึ้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

สถานที่ดำเนินการวิจัย หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่กำปอง หมู่ที่ 3 ต.ห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

การดำเนินงานวิจัย

แผนงานระยะที่ 1 ก.ย. 49 – ก.พ. 50

1. ทบทวนสถานการณ์การท่องเที่ยว (อดีต- ปัจจุบัน)
2. จัดประชุมกลุ่มย่อย 6 ปาง (จัดประชุม 6 ครั้ง)
 - เวทีสร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว (แนวคิด / เป้าหมายท่องเที่ยว)
 - การจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้
 - ทบทวนปัญหาที่ผ่านมาจากการท่องเที่ยว
 - แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต
3. เวทีประชุมสรุปรวม 6 ปาง
 - วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนด้านเศรษฐกิจชุมชน / การท่องเที่ยว
 - วางแผนการดำเนินงาน
4. ประชุมวางแผนการศึกษาดูงาน / พุดคุยเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน (หารูปแบบของบัญชีครัวเรือน)
5. ศึกษาดูงานจังหวัดน่าน
6. สรุปสิ่งที่ได้จากการดูงานและวิเคราะห์ตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน วางแผนการจัดการ
 - กลุ่มอาชีพ (ผัก หมู ไก่) แบ่งกลุ่มใส่รายชื่อสมาชิกแต่ละกลุ่ม

แผนงานระยะที่ 2 (พฤษภาคม 50 – กุมภาพันธ์ 52)

1. เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 1 ของโครงการ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และนำมาใช้ในการดำเนินงานระยะที่ 2
2. เวทีวางแผน กำหนดประเด็นสำคัญ แบ่งบทบาทหน้าที่ในการศึกษาดูงานเรื่อง แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. กิจกรรมการศึกษาดูงานเรื่องแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการบ้านพัก และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
4. เวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน เพื่อวางแผนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
5. การพัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวด้านบุคลิกภาพและความเป็นผู้นำในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
6. การประชุมประจำเดือน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือน
7. เวทีรวมชาวบ้านทั้งหมดวิเคราะห์ข้อมูล จากการจัดทำบัญชีครัวเรือน 1 ครั้ง
8. เวทีสรุปแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
9. การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ การจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน
10. เวทีสรุปผลการดำเนินงานจากกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
11. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบข้อมูล ความรู้ ความเข้าใจของคนชุมชนเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ทราบสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ได้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
4. ชุมชนได้ศึกษาและเรียนรู้วิธีการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
5. ชุมชนได้เรียนรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือนวิธีการต่าง ๆ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
6. คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี มีความสุข
7. เกิดศูนย์การเรียนรู้ การจัดการชุมชนเพื่อความยั่งยืน ชุมชนบ้านแม่กำปอง

บทที่ 2

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัย ชุมชนได้ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการพัฒนาเรื่องเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนแม่กำปอง โดยอาศัยฐานแนวคิด ดังต่อไปนี้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ประเวศ วะสี (2542 : 4-6) ให้ความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึงการที่มนุษย์เรามีความพอเพียง ในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกัน ได้แก่

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้ เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกันเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ง่ายคาย ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขมีคุณภาพที่ดี
5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ร่วมกัน และสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งการดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับคนนั้น จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นล้วนแต่เอื้อประโยชน์ต่อครองชีวิตของคนทั้งสิ้น

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รู้บวบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่นๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานในทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางด้านจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ โดยมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ พร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

แนวคิดเรื่องการจัดการหนี้สิน กรณีศึกษาบ้านสามขา จ.ลำปาง

แนวคิดที่ใช้ประกอบการดำเนิน โครงการวิจัยนี้เน้นแนวคิดการพึ่งตนเองแบบยั่งยืน ตามบทเรียนของโครงการวิจัยเรื่องรูปแบบการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ.แม่ทะ จ.ลำปาง ซึ่งเป็นความพยายามในการจัดการหนี้สินของชาวบ้านทั้งในระดับครอบครัว และระดับองค์กรจนถึงระดับชุมชน ระยะเวลาแรกเป็นการค้นหาความจริงและสภาพการเป็นหนี้ของครอบครัวในชุมชน โดยทีมค้นหาความจริงบนพื้นฐานแห่งความปรารถนาที่จะแก้ปัญหาโดยที่ยังไม่ทราบกระบวนการ หรือขั้นตอนการวิจัยตามระเบียบวิธีที่ถูกต้อง แต่ก็สามารถสร้างความสนใจและจุดหยุดคิดของชาวบ้านโดยการสำรวจบัญชีครัวเรือนจนทำให้รู้ว่าทั้งหมดหมู่บ้านมีหนี้สิน 18- 20 ล้านบาท จากจุดนี้ทีมวิจัยจึงเริ่มตั้งคำถามและหาคำตอบเพิ่มขึ้น โดยการเปิดเวทีวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินมากขึ้น โดยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วิจารณ์ถึงสาเหตุ ประเภท แหล่งหนี้ จนสามารถประมวล จัดหมวดหมู่และสร้างการยอมรับความเป็นจริงได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามระยะแรก ส่วนใหญ่เป็นการค้นหาความจริงและสร้างความตื่นตัวให้ชาวบ้านได้มาก มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมภายในที่ไม่เอื้อกับการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เช่นการดื่มสุราในงานศพ การจัดการป่าชุมชน การลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการทำนา เกี่ยวข้าว หันมายึดแนวทางในอดีตที่เคยมีมาคือการเน้นการเอามือ เกี่ยวข้าว โดยคนในชุมชนยึดหลักการเอื้อเพื่อ

แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กิจกรรมหลักในช่วงแรกนั้นเป็นการค้นหาตัวเอง ทบทวนตนเอง กับสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ กิจกรรมในช่วงแรกนั้นนอกจากจะเน้นการทำความเข้าใจแล้วยังได้ใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นเครื่องมือในการกระตุ้น และทำให้เราสามารถระดมให้เห็นและเข้าใจสภาพปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคือ

การชวนกันทำ “บัญชีครัวเรือน” นั้นเริ่มขึ้นหลังจากที่จำนวนหนี้สิน 18 ล้านบาทได้ปรากฏสู่สายตาของชาวบ้านสามขา สิ่งที่เป็นคำถามตามมาก็คือ “แล้วเราจะลดหนี้กันอย่างไร?” คำถามดังกล่าวเป็นที่มาของการจัดทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน เป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการเคลื่อนไหวงานกระบวนการวิจัย สร้างความตระหนักรู้ และเพื่อเป็นเงื่อนไขการทำงานร่วมกันทั้งชุมชน การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนเริ่มต้น โดยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบบัญชีของชุมชน จากนั้นนำสมุดบัญชีที่สำเร็จเป็นรูปเล่มแล้วแจกให้แต่ละครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีทั้งหมด 152 ครัวเรือน บัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนจะสามารถบันทึกข้อมูลได้เป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยในช่วงแรกที่มิวิจัยจะเป็นคนนำไปแจกให้ชาวบ้านเอง แต่หลังจากที่มีการดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่ง เมื่อบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือนหมด ชาวบ้านจะมารับที่ทีมวิจัยเอง แบบสำรวจบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือนจะมีการวิเคราะห์และปรับเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน

สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการวิจัยจำนวน 152 ครัวเรือนจะต้องทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือน แล้วส่งให้แก่ทีมวิจัยทุกเดือน แต่หนทางก็ไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบเสมอไป เพราะบางครัวเรือนก็ไม่ส่งข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยต้องคอยไปตาม คอยสอบถามถึงเหตุผลที่ไม่ยอมส่ง ซึ่งสาเหตุที่บางคนไม่ยอมทำเพราะเขียนไม่ได้ ในขณะที่บางคนเขียนไม่ได้แต่ก็พยายามที่จะสื่อสาร โดยใช้การวาดภาพ เช่น จ่ายค่างานศพก็วาดโลงศพ ถ้าทำบุญวัดก็วาดรูปพระสงฆ์ แต่สุดท้ายมันยากเกินไปชาวบ้านก็ทิ้ง ขณะเดียวกันบางคนจดข้อมูลมาเพื่อต้องการให้นักวิจัยเข้าไปช่วยแก้ปัญหาในครอบครัวให้ โดยเอาเงินเข้าไปช่วยแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มบางคนไม่เข้าใจเป้าหมายของงานวิจัยว่า งานวิจัยให้จดและนำข้อมูลมาช่วยเหลือตนเอง ให้รู้ตัวก่อนก่อนที่จะรอความช่วยเหลือจากคนอื่น และเมื่อนานวันเข้าสมาชิกกลุ่มบางคนก็ล่าถอย เกิดความท้อแท้และไม่ทำบัญชีรายรับ – รายจ่ายครัวเรือนในที่สุด

สมาชิกโครงการวิจัยลงมือจัดเก็บข้อมูลบัญชีครัวเรือนมาตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคม 2543 เป็นต้นมา หลังจากรวบรวมข้อมูลมาได้ทุกเดือนชุมชนและทีมวิจัยได้ร่วมกันนำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ ผลปรากฏว่าตัวเลขค่าใช้จ่ายที่ยังครองอันดับสูงสุด ได้แก่ 1) หมวดขอยอดการชำระหนี้ ได้แก่ หนี้ ธกส. และหนี้กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น 2) หมวดเครื่องอุปโภค – บริโภค 3) หมวดการลงทุน 4) หมวดของการศึกษา 5) หมวดค่าอาหาร การวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ทีมวิจัยจะต้องรู้จักสังเกตข้อมูลด้วยว่าผิดถูกแค่ไหน ฉะนั้นจึงต้องยึดแนวทางของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ได้ไปศึกษาดูงานมา และต้องมีการตรวจสอบกันด้วย ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละเดือน ทีมวิจัยจะ

นำขึ้นป้ายใหญ่หน้าวัด เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้ชุมชนได้รับรู้และเกิดความตระหนัก ซึ่งผลจากการบอกกล่าวทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนัก โดยพบว่าร้อยละ 66 ของครัวเรือนทั้งหมด ได้นำข้อมูลจากการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนไปใช้ประโยชน์ ช่วยในการวางแผนชีวิต หลายครัวเรือนพยายามปรับตัว มีความระมัดระวังในการใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งสามารถดูได้จากตัวเลขจากการสรุปบัญชีครัวเรือนในแต่ละเดือน

นอกจากการนำผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปใช้ในการแก้ปัญหาภายในครอบครัวแล้ว ชุมชนยังได้นำแนวคิดจากการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ศาลือโคก จังหวัดนครสวรรค์มาปรับใช้ในชุมชนด้วย โดยแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานจะเป็นการเน้นการสร้างจิตสำนึก การพึ่งพาตนเอง และการลด ละ เลิกอบายมุขต่างๆ จากแนวคิดที่ได้รับ นำไปสู่การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมบางอย่าง เพื่อลดค่าใช้จ่ายของชุมชน ซึ่งกิจกรรมการรวมกลุ่มต่างๆ ที่คนในชุมชนได้ทดลองทำร่วมกันนั้น ได้มาจากการเปิดเวทีระดมสมองในชุมชน ทั้งเวทีใหญ่และการประชุมกลุ่มย่อย การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ จะเป็นกลุ่มใหญ่ หรือ กลุ่มย่อย ก็มีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่จะทำให้คนในชุมชนมา “สูมหัว” ระดมสมองที่มีอยู่เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ซึ่งอาจจะไม่ได้ความว่าจะหมดไป แต่อาจจะลดลงและทำให้เราอยู่กับมันได้อย่างมีความสุข

ในช่วงต้นระยะที่ 2 มีการทำกิจกรรมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนตั้งแต่การทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งดูเหมือนว่าทุกคนแม้กระทั่งทีมเองก็ยังมองเห็นว่าทางออกที่สำคัญคือ “การเพิ่มรายได้” ซึ่งประเด็นนี้เคยสรุปกันว่า หากเปรียบเทียบเหมือนบ้านที่มี 4 เสา คือเสาเศรษฐกิจ เสาสังคม เสาวัฒนธรรม และเสาสิ่งแวดล้อม จะเริ่มเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ แต่หลายคนพยายามบอกว่าเรื่องจิตใจหรือวัฒนธรรมควรลงมือก่อน แต่ก็คิดชัดว่าเป็นเรื่องยากกลัวชาวบ้านจะถอย ไม่ให้ความร่วมมือเพราะทำยาก เสียงเรียกร้องจากชาวบ้านจึงมุ่งให้มีการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะเมื่อกลับมาจากการศึกษาดูงาน จึงก่อให้เกิดกลุ่มทำแซมพู ทำขนม กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มทำปุ๋ย กลุ่มไบโอดีเซล ซึ่งเมื่อทำไประยะหนึ่งก็พบว่ามีปัญหาในเทคนิคการผลิตและปัญหากระแสความนิยมการใช้ผลผลิต ซึ่งทีมสรุปว่าชุมชนขาด “ทักษะในการบริหารจัดการ” แต่ก็ยังมีบางคนในทีมซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่าหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วเป็นเรื่องของ “จิตสำนึก” และ “ทางออกที่ไม่ใช่การผลิตเพื่อการตลาด” จึงมีการส่งชาวบ้านไปศึกษาและปฏิบัติงานที่เขียงรายขอโคกซุดหนึ่ง โดยได้ไปปฏิบัติจนรู้จริง เมื่อกลับมาที่มีการประชุมหารือกันว่า “จะเอาจริงกันอย่างไร” ซึ่งก็ยังเป็นแซมพู ทำขนม ทำอาชีพปลูกผักเพื่อบริโภค

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแตกต่างจากครั้งแรกคือ การทำกลุ่มอาชีพครั้งนี้ไม่เหมือนครั้งแรกที่เห็นกลุ่มอาชีพเป็นกลุ่มเพื่อเพิ่มรายได้ แต่เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสำนึกผู้อยู่ในปัญหา และต้องการที่จะแก้ การคัดเลือกสมาชิกจึงมิได้เป็นการประกาศหาสมาชิกเพื่อต้องการจำนวนแต่อย่างใด แต่เป็นการประกาศหาคนที่สนใจและเข้าใจปัญหาพื้นฐาน โดยใช้คำว่า “ผลิต

ทุกอย่างที่เรากิน กินทุกอย่างที่เราผลิต” ทีมบางคนอาสาสมัครเข้ามาคลุกคลีกับปัญหาและลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยการตั้งอยู่บนความเชื่อใหม่ในการวิจัยว่า **จะต้องให้มีการเคลื่อนไหวในกลุ่มย่อยและการเคลื่อนไหวต้องสัมพันธ์กับ “บัญชีครัวเรือน”** จึงมีกลุ่มย่อยที่จะค้นหาความจริงและทดลองประมาณ 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มกิจกรรมปลอดสารพิษเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ มีสมาชิก 8 คน ซึ่งมีทักษะในการปลูกผัก แต่ก็ไม่มีเงินใช้หนี้เพราะการปลูกผัก กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีฐานะยากจน ถูกมองจากคนอื่นว่าไม่เอาจริง แต่จะลงมือพิสูจน์และหาทางออกโดยร่วมกันศึกษาบัญชีครัวเรือนแบบใหม่ ซึ่งจะทำให้เห็นภาพของบัญชีอย่างเคลื่อนไหว (มีพลวัต) จนรู้เหตุ ปัจจัย และทางออกระดับครอบครัว

2. กลุ่มศึกษาการบริหารจัดการ กลุ่มนี้สนใจการวิเคราะห์การจกระบบบัญชี ระบบข้อมูล และทักษะการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ กลุ่มนี้จะดำเนินการศึกษาบัญชีครัวเรือนโดยเชื่อว่า มีผู้รู้ที่อยู่นอกชุมชนจะมาแบ่งปันความรู้และทักษะ เช่นกลุ่มศึกษาพัฒนา กลุ่มปูนซีเมนต์ ซึ่งเคยเข้ามาสนับสนุนระบบข้อมูล ระบบข้อมูลสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หรือแม้แต่บุคคล จะได้ศึกษาข้อมูลครัวเรือน การจกระบบบัญชีครัวเรือนให้ชัดเจนขึ้น

3. กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มนี้เคยพยายามนำไก่พื้นบ้านมารวมกันและเลี้ยงล้อมคอก โดยให้เกิดเป็นกิจกรรมของการหารายได้โดยวางอยู่บนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ซึ่งได้ดำเนินไประยะหนึ่งแล้ว แต่ยังมีเงื่อนไขและรายละเอียดในทางปฏิบัติบางประการที่ต้องทบทวนแก้ไข

4. กลุ่มฟื้นฟูกลุ่มอาชีพเดิม (แชมพู ขนมน้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม) ซึ่งเป็นกลุ่มที่กลับมาจากเชียงรายขอโทษหวังจะผลิตสิ่งของเพื่อใช้ในครัวเรือน หากจะมีการจำหน่ายก็จะจำหน่ายภายในเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มนี้เชื่อว่าหากใช้ทรัพยากรภายใน และใช้เทคนิคที่เหมาะสมจากเชียงรายขอโทษ จะทำให้คุณภาพดีขึ้น และสร้างความเชื่อถือให้กลุ่มผู้บริโภคได้มากขึ้น

5. กลุ่มเลี้ยงหมูเป็นกลุ่มที่กำลังพยายามจะพิสูจน์และทดลองว่า หากมีการลงทุนดอกเบี้ยต่ำเป็นเงินทุนภายใน เช่นกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) และใช้เทคนิควิธีการบริหารและมุ่งตลาดอย่างแท้จริง จะส่งผลให้เห็นความสำเร็จได้

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้พบว่านอกจากจะต้องมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อพึ่งพาตัวเองให้ได้มากที่สุดแล้ว การบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ที่มีในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม ชุมชนบ้านสามขาเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีกองทุนต่างๆ ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากมีการบริหารจัดการที่ไม่ดี เงินในกองทุนต่างๆ นั้นอาจจะสร้างปัญหาให้กับชุมชนก็ได้ เปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งถ้าจัดการดีก็มีประโยชน์แต่หากจัดการไม่ดีอาจจะสร้างปัญหาได้ ดังนั้นการบริหารจัดการกองทุนจึงเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่ถูกนำมาพูดคุยในเวทีชาวบ้านอยู่เป็นประจำ

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน พร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการ และการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้นมีอยู่ บางชุมชนมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติอันได้แก่ น้ำตก ป่าเขาลำเนาไพร รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ วัดวาอารามและโบราณสถานทางพุทธศาสนา หรือมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่น่าสนใจ รวมทั้งมีร่องรอยทางด้านโบราณคดีปรากฏให้เห็น ขณะที่บางชุมชนมีข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การกำหนดหลักการนี้เป็นไปเพื่อให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญและการเป็นนักท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มากขึ้นเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- **การเตรียมความพร้อมชุมชน**

ในการเตรียมความพร้อมของชุมชน ชาวบ้านควรมีการประชุมระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาพร้อมกันและช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสม อันจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุดและเป็นการส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอีกทั้งรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ประชากรแต่ละชุมชนสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ในการจัดการท่องเที่ยวด้วยการใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ที่สำคัญชาวบ้านได้ร่วมมือร่วมใจกันคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งส่งเสริมการรักษาศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการรู้ท้องถิ่นปัญหาท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

- **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ**

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ ดำเนินไปภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม

สำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รู้ปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวมีการกระจายรายได้เหมาะสมและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์ มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิด สร้างฉันทานุมัติกันว่า การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนมิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

ที่ผ่านมาการท่องเที่ยวนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับหนึ่ง สูงกว่าการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมและพืชผลการเกษตร แต่เมื่อมองให้ลึกกลงไปจะพบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวดังกล่าวยังไม่มีการกระจายสู่ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวเท่าที่ควร ส่วนใหญ่แทบทั้งหมดล้วนกระจุกตัวอยู่เฉพาะในวงจรธุรกิจของผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวเป็นหลัก

ในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้มีระบบการดำเนินการที่เหมาะสมและเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ควรมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม ผลกำไรที่ได้กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยว และควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยไม่ขัดแย้งกับการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนเข้ามามีส่วนร่วม

ในเชิงปฏิบัติ ชาวบ้านบางคนอาจจะรับหน้าที่เป็นผู้ดูแลที่พัก หมุนเวียนกันทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น พานักท่องเที่ยวไปคุนุก เดินป่าศึกษาธรรมชาติพืชพรรณไม้ หรือพืชพรรณสมุนไพร ฯลฯ กิจกรรมที่แต่ละคนหมุนเวียนกันรับผิดชอบช่วยให้มีรายได้อย่างทั่วถึง ลดช่องว่างระหว่างคนมีโอกาสดับคนด้อยโอกาส คนรวยกับคนจน และลดความขัดแย้งหรือความแตกแยกในชุมชน

ส่วนมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปแบบของ 1). การก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว 2). การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3). การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ และ 4). การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับทางสังคม - วัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงมีการประสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

● กระบวนการมีส่วนร่วม

การท่องเที่ยวในกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีการพัฒนาแตกแขนงออกไปในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ การจัดการท่องเที่ยวแต่ละประเภท ล้วนมีรูปแบบการจัดการที่อิงอยู่บนฐานทรัพยากรของชุมชน และสภาพเป็นจริงของชุมชนโดยมีเป้าหมายคือพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเอง ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ให้มีความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนและมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานและรุ่นต่อ ๆ ไป อาทิ การรักษาป่าต้นน้ำไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชน และเป็นฐานสนับสนุนการเกษตรกรรมซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชน

ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ต้นน้ำควรเข้าใจว่าฐานทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งवादต่อวิถีการผลิตและเพื่อให้การปกป้องคุ้มครองป่าไม้มีผลในเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง ชุมชนควรมีกฎระเบียบสำหรับเป็นมาตรการในการอนุรักษ์และคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ที่ชัดเจน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการทุกขั้นตอนอีกทั้งมีการออกกฎระเบียบร่วมกันให้มีผลบังคับใช้ในชุมชน สามารถปฏิบัติได้จริงเช่นเดียวกับการออกกฎเกณฑ์การจัดการป่าชุมชน

● การพัฒนาศักยภาพบุคลากร

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรมีการพัฒนาศักยภาพบุคลากร มีการพัฒนาชาวบ้านในพื้นที่ให้มีความรู้และความสามารถ เข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ ภูมินิเวศของท้องถิ่น ตระหนักถึงปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว คุณภาพของระบบนิเวศ รู้แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาดั้งเดิม

ของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นต่อไปในอนาคต อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว

สำหรับการพัฒนาขีดความสามารถ และเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนผู้จะเติบโตขึ้นมา มีบทบาทรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นของตน สามารถกระทำได้หลายวิธี เป็นต้นว่า การฝึกอบรมภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร การถ่ายโอนความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากผู้อาวุโสสู่เยาวชนรุ่นใหม่ และการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น ฯลฯ

ประเด็นสำคัญของการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ภูมิปัญญาดั้งเดิม เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน อีกทั้งนำไปสู่ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

- **การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน**

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ก่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ของคนในชุมชนจากแต่ละหมู่บ้าน สามารถนำความรู้ไปแปรสู่การดำเนินการให้บังเกิดผลเป็นจริง ด้วยการนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ อันได้แก่ น้ำตก พืชพรรณไม้ในผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและมีความยั่งยืน

การศึกษาธรรมชาติและภูมินิเวศย่อยของพื้นที่ ช่วยให้รู้ว่าพื้นที่ต่าง ๆ มีศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในด้านใดและมากน้อยเพียงใด บางชุมชนอาจมีเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ บางชุมชนมีข้อเด่นในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งสิ้น อีกทั้งช่วยให้ประชากรในชุมชนเข้าถึงฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้เรียนรู้แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม รวมทั้งมีการถ่ายโอนความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน

ในการนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ ควรประชุมระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนคติและประสบการณ์ ช่วยกันค้นหาข้อดี - ข้อเสีย และผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งค้นหาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว พร้อมกันนี้มีการแสวงหาทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าว

ข้อสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน

การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน และมีการผสมผสานการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดการในรูปแบบดังกล่าว นอกจากจะให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้มีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร นำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในทางตรงและทางอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

เหนืออื่นใด การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยอาศัยฐานทรัพยากรและองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนาที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน นำไปสู่เวทีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และเรียนรู้ร่วมกัน เป็นเวทีเชื่อมประสานความเข้าใจระหว่างคนต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความชื่นชมซึ่งกันและกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

กิจกรรมการวิจัย ที่ได้ดำเนินการในช่วงที่ 1 ระหว่างเดือน 1 กันยายน – 28 กุมภาพันธ์ 2550มีดังนี้

กิจกรรมที่ 1: ทบทวนสถานการณ์การท่องเที่ยว (อดีต-ปัจจุบัน)

วัตถุประสงค์: เพื่อทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา ค้นหาปัญหา จุดติดขัด และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

วันที่จัดกิจกรรม :

วิธีการ : แบ่งกลุ่มย่อยโดยมีคณะกรรมการอยู่กลุ่มละ 1 คน และให้แต่ละกลุ่มสะท้อนปัญหา รวมทั้งสิ่งที่ยังไม่เข้าใจว่ามีเรื่องใดบ้างเพื่อสร้างความเข้าใจ

หน้าที่

1. ประสานงานนัดหมาย	โดย นายสุรพล / นายสมบุญ
2. เตรียมสถานที่ และเครื่องมือ	โดย นายอนันต์ / นายสุเทพ
3. ผู้นำประชุมเปิดประเด็นคำถาม	โดย นายพรหมมินทร์ / นายปราโมช ถาวร

(รองอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์)

4. จัดบันทึก
- ลงกระดาน/กระดาศบรู๊ฟ โดย นายพรมมินทร์
 - ลงบันทึกในสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์ / นายสุรพล
 - บันทึกเทป โดย นายพรมมินทร์ / นายอนันต์
5. การเงิน บัญชี / รายชื่อผู้เข้าร่วม โดย นายประทีป
6. ถ่ายรูป โดย นายสุรพล
7. ทำรายงาน
- ลอกจากกระดาศบรู๊ฟ
 - ลอกลงสมุด
 - ถอดเทป

ผลที่ได้จากกิจกรรม :

เรื่องที่ทบทวน	ยุคเริ่มต้น(ปี43-44)	ยุคพัฒนา(ปี45-46)	ยุคโต้งตั้ง(ปี47-49)
1. สถานการณ์ ท้องเที่ยว	- ชาวบ้านเริ่มคิดอยากเปิด หมู่บ้านท่องเที่ยว - ตั้งคณะกรรมการ/ตั้งกลุ่ม ปรับปรุงภูมิทัศน์ - ภาครัฐเข้ามาสนับสนุน (งบประมาณสร้างบันได น้ำตก) - เปิด 10 ธันวาคม 2543	- กรมส่งเสริมสหกรณ์ - เริ่มมีงานวิจัย สกว. - ได้รางวัลOTOP	- หน่วยงานภายนอกเข้ามา สนับสนุน - เริ่มมีการออกรายการ โทรทัศน์ หนังสือ สารคดี ทำให้คนภายนอกรู้จัก หมู่บ้านมากขึ้น - ช่างเนื้อหอม
เรื่องที่ทบทวน	ยุคเริ่มต้น(ปี43-44)	ยุคพัฒนา(ปี45-46)	ยุคโต้งตั้ง(ปี47-49)
2. แหล่ง ท่องเที่ยว/ โปรแกรม	- สร้างบันไดน้ำตก - ปรับปรุงภูมิทัศน์ - ทำป้ายและซุ้ม - มีศูนย์ข้อมูล - จัดโปรแกรม ได้แก่ น้ำตก ชมหมู่บ้าน และสวนเมี่ยง	- พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง - เริ่มทดลองและหา เส้นทางท่องเที่ยว เพิ่มเติม	- มีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ ชัดเจนชัดเจนขึ้น เช่น เส้นทางเดินป่า - มีการพัฒนาเส้นทาง ท่องเที่ยวตลอดเวลา - พัฒนาน้ำตกและปรับปรุง ภูมิทัศน์เป็นระยะๆ

<p>3. การจัดการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - บ้านพัก - คนนำเที่ยว <p>- รายได้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านพัก 7 หลัง - คนนำเที่ยว 4 คน ได้แก่ นายสุรพล นายอนันต์ นายบุญเลิศ นายประเสริฐ โดยคัดเลือกจากความสมัครใจ และคู่มือทักษะการนำเที่ยว - รายได้เริ่มใช้ระบบสหกรณ์ (เดิม) - มีการกำหนดอัตราค่าบริการ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีบ้านพัก 9 หลัง - คนนำเที่ยว 5 คนและเริ่มมีการอบรมมัคคุเทศก์ - เริ่มจัดระบบรายได้สหกรณ์ ปันผล รับผิดชอบสมาชิก - อัตราค่าบริการเดิมที่กำหนด 	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านพัก 16 หลัง - ปี 2547 มีการประเมินได้ Home Stay กระทรวงฯ - มีคนนำเที่ยว 5 คน - มีการอบรมพัฒนากลุ่มอาชีพมากขึ้น - การจัดการรายได้ใช้ระบบสหกรณ์
<p>4. นักท่องเที่ยว</p>	<p>เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น (ส่วนใหญ่คนไทย)</p>	<p>นักท่องเที่ยวมีทั้งต่างชาติและคนไทย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยว / จำนวนนักท่องเที่ยว - จำนวนรายได้ / ตัวเลขบ้านพัก/เก็บข้อมูลเป็นระบบมากขึ้น
<p>5. การตลาด/ ประชาสัมพันธ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - บริษัทเอราวิณและควีนบีเข้ามาปี 44 - ทำสาลาคาโกชิม่า - เริ่มทำแผ่นพับ - กรมส่งเสริมสหกรณ์เชิญไปเปิดบู๊ทงานเกษตรภาคเหนือ/งานฤดูหนาว 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงจากชาวคำเป็นสี - เริ่มมีบริษัททัวร์เพิ่มขึ้น - เริ่มมีนักท่องเที่ยวแบบไปกลับและไม่ผ่านบริษัททัวร์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มผลิตหมอนใบชา - มีบริษัททัวร์เพิ่มขึ้นกว่า 10 บริษัท - เริ่มมีผู้มาศึกษาดูงานมากขึ้น - มีการประสานเครือข่าย CBT เชียงใหม่ - มีบริษัททัวร์รู้จักมากขึ้น
<p>เรื่องที่ทบทวน</p>	<p>ยุคเริ่มต้น(ปี43-44)</p>	<p>ยุคพัฒนา(ปี45-46)</p>	<p>ยุคโต้งตั้ง(ปี47-49)</p>

6. ผลกระทบ	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบางกลุ่มไม่เข้าใจเรื่องการเปิดเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยว - มีปัญหาเรื่องขยะ - การทำลายป่าไม้ - ชาวบ้านเริ่มบริโภคและพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น - คนเลิกทำไร่/สวน หันมารับจ้างมากขึ้นทำให้วัฒนธรรมการบริโภคเปลี่ยนไป 	<ul style="list-style-type: none"> - มีบทลงโทษเรื่องการขโมยต้นไม้โดยการปรับเนื่องจากมีผู้ขโมยต้นกุหลาบพันปี - มีปัญหาเรื่องขยะ - มีชาวบ้านบางส่วนยังทำลายป่าไม้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เริ่มมีการพัฒนาถนนคอนกรีตจากหมู่บ้านไปยังจุดเชื่อมจังหวัดลำปาง - คนภายนอกเข้ามาซื้อที่เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยมากขึ้น - นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากขึ้น
7. ปัญหา	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบางกลุ่มไม่เข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ - การจัดการเรื่องรายได้ยังไม่เป็นระบบขาดกฎกติกาและข้อบังคับร่วม - เริ่มมีคนภายนอกเข้ามาซื้อที่ดิน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีปัญหาความไม่เข้าใจกันเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ - มีปัญหาเรื่องความไม่เข้าใจเรื่องรายได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหานายทุนจากข้างนอก ** - ความไม่เข้าใจกันเรื่องการท่องเที่ยว - ที่จอดรถไม่สะดวก - บุคลากรที่บริหารจัดการมีน้อย - คนนำเที่ยวไม่เพียงพอ - ป้ายบอกทางไม่พอ - การติดต่อสื่อสารไม่สะดวก (เช่น ไม่มีคลื่นโทรศัพท์)

กิจกรรมที่ 2: จัดประชุมกลุ่มย่อย 6 ปาง (จัดประชุม 6 ครั้ง)

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อทำความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การบริหารจัดการการท่องเที่ยว การกระจายรายได้
2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา

- วิธีการ :** จัดเวทีการประชุมกลุ่มย่อย 6ปาง โดยมีประเด็นการประชุม ดังนี้
- สร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว (แนวคิด/เป้าหมายการท่องเที่ยว)
 - การจัดการการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้
 - ทบทวนปัญหาที่ผ่านมาจากการท่องเที่ยว
 - แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล / นายสมบุญ
2. เตรียมสถานที่ โดย นายอนันต์ / นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายพรหมมินทร์ / นายจรัส
4. จัดบันทึก
 - กระดาน / กระดาษบรู๊ฟ โดย นายพรหมมินทร์
 - ลงสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์ / นายสุรพล
 - บันทึกเทป โดย นายพรหมมินทร์ / นายอนันต์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป
6. ถ่ายรูป โดย นายสุรพล
7. ทำรายงาน
 - สรุปผลการประชุม
 - ลอกลงสมุด
 - ถอดเทป

วันที่จัดกิจกรรม วันที่ 30 กันยายน – 14 ตุลาคม 2549

ผลที่ทำกิจกรรม

ประชุมกลุ่มปางใน 1 วันที่ 30 กันยายน 2549

แนวคิด

- ทำให้มีรายได้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน
- ทำให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น
- มีการเผยแพร่วัฒนธรรมของหมู่บ้าน
- ได้สัมผัสและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
- มีโอกาสรักษาและสืบทอดศิลปวัฒนธรรม

- มีโอกาสได้เรียนรู้วิชาชีพต่างๆ
- ทำให้ชุมชนมีความรับผิดชอบด้านความสะอาด

เป้าหมาย

- ปรับปรุงระเบียบให้ชัดเจน
- ปรับปรุงสถานที่จอดรถบริเวณน้ำตก
- ขยายบ้านพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น
- พัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

ปัญหา

- ไม่ทราบค่าบริการบ้านพัก ผู้นำเที่ยว กิจกรรมทุกอย่าง
- ขอเพิ่มรายได้โฮมสเตย์ขึ้นเล็กน้อย
- นายทุนเข้าในพื้นที่ มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชน
- นักท่องเที่ยวบางกลุ่มดื่มเหล้าเสียงดัง
- มีขยะเพิ่มขึ้น ต้องการให้มีการแยกขยะ
- คนภายนอกไม่ปฏิบัติตามกฎของหมู่บ้าน
- ผู้สื่อความหมายไม่เพียงพอ (ปัญหาด้านภาษา)
- รถจักรยานยนต์และรถยนต์สัญจรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ความปลอดภัยน้อยลง
- การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงและไม่เป็นธรรม

แนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

- อบรมให้ความรู้ และพัฒนาบุคลากรในชุมชน
- สร้างเตาเผาถ่าน เพิ่มถังขยะในชุมชน
- ปรับปรุงทางเดินป่า และทางไปน้ำตก
- ทำป้ายบอกทาง ป้ายจราจร ป้ายทางเขา ทางโค้ง และป้ายเตือนการทิ้งขยะ
- ปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชน
- ปรับปรุงน้ำกิน น้ำใช้ และมีเครื่องกรองน้ำ
- ติดตั้งเสาโทรศัพท์ และขยายเขตไฟฟ้าถึงน้ำตก

ประชุมกลุ่มปวงใน 2 วันที่ 2 ตุลาคม 2549

แนวคิด

- ทำให้สหกรณ์มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ทำให้มีรายได้เสริม
- เผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น

- จำหน่ายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น
- ทำให้มีความรู้ในการอบรม
- นายทุนเข้ามาอยู่ในพื้นที่

ปัญหา

- น้ำกิน น้ำใช้
- สวนสมุนไพรไม่ดำเนินการและดูแล
- ทิ้งขยะไม่เป็นที่ไม่แยกขยะ
- เส้นทางเดินป่าไม่สะดวก

เป้าหมาย

- อยากให้มีการติดตั้งเสาโทรศัพท์
- อยากให้มีการขยายบ้านพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น
- อยากได้ทุนในการพัฒนาบ้าน เพื่อรองรับโฮมสเตย์ โดยไม่มีดอกเบี้ย

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว

- ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์
- สร้างสะพานบริเวณน้ำตก จากปางใน ถึง น้ำตก
- ทำป้ายทางเข้าหมู่บ้าน (ชุ่มใหญ่)
- สร้างความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ประชุมกลุ่มปางตอน วันที่ 6 ตุลาคม 2549

แนวคิด

- ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภาษา
- ให้มีชุมชนมีการพัฒนาดีขึ้น
- ทำให้ชุมชนรู้จักรักษาหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ
- พัฒนากลุ่มเยาวชนในการเป็นไกด์ นักดนตรี และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ
- ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน
- ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน
- มีโอกาสเผยแพร่วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

เป้าหมาย

- แتังน้ำเพิ่มขึ้น
- ค่าตอบแทนพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ทำแนวกันไฟ

- อยากมีการรวมกลุ่มอาชีพจักรเย็บผ้า
- อยากให้มีบุคลากรและกรรมการมากขึ้น
- อยากให้มีการติดตั้งเสาโทรศัพท์
- อยากให้มีการขยายบ้านพักโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น
- อยากได้ทุนในการพัฒนาบ้าน เพื่อรองรับโฮมสเตย์ โดยไม่มีดอกเบี้ย

ปัญหา

- กระจายรายได้ให้ทั่วถึง
- กู้รื้อตามแนวถนน
- ปัญหาเรื่องขยะ
- ปัญหาด้านภาษากับต่างชาติ
- ไม่เข้าใจเรื่องรายได้ของการท่องเที่ยว
- ปัญหาหลักเล็กลงน้อยในเขตสวนเมือง
- ปัญหาเสียงตามสายดังไม่ทั่วถึง
- การบุกเบิกที่ของนายทุนทำให้ดินไหลลงถนน เปลี่ยนทางเดิน บุกกรุกลำห้วยแคบลง
- รถเสียงดัง ขับรถเร็ว ไม่ปลอดภัยกับผู้สัญจรภายในหมู่บ้าน(กลุ่มรถแข่ง)
- น้ำไม่พอใช้ และไม่สะอาด
- บางคนไม่เข้าใจเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยว
- ไม่เข้าใจค่าบริการการท่องเที่ยว

แนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านและการท่องเที่ยว

- ปรับปรุงเส้นทางเดินป่า ให้ชมกิจกรรมในสวน
- ทำซุ้มป้ายปาง ทำซุ้มป้ายใหญ่ทางเข้าหมู่บ้าน
- ให้มีเตาเผาขยะเพิ่มขึ้น
- ทำป้ายบอกทางทุกที่
- ปรับสภาพภูมิทัศน์ในหมู่บ้าน น้ำตก ให้ดีขึ้น
- ส่งเสริมการเพาะกล้าไม้ขายในหมู่บ้าน
- ส่งเสริมปลูกผักปลอดสารพิษ

ประชุมปางนอก วันที่ 14 ตุลาคม 2549

แนวคิด

- ทำให้บุคลากรในชุมชนเพิ่มขึ้น
- ทำให้เกิดรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์
- ทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชน

- สร้างความเจริญให้กับหมู่บ้าน
- สร้างรายได้เสริมให้กับหมู่บ้าน
- ทำให้หมู่บ้านมีชื่อเสียง
- ทำให้มีงบประมาณเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น
- ทำให้เกิดกลุ่ม องค์กร ต่างๆ
- ทำให้เกิดการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และภาษา
- การท่องเที่ยวเป็นการสร้างโอกาสให้กับชุมชนทางด้านอาชีพและความรู้
- มีโอกาสเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น
- ทำให้ชาวบ้านรู้จักพัฒนาตนเองไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นระบบ

เป้าหมาย

- อยากให้การท่องเที่ยวอยู่ได้อย่างยั่งยืน
- อยากให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และรู้จักสมุนไพร
- อยากให้ทำซุ้มป้ายใหญ่หน้าหมู่บ้าน
- อยากได้เตาเผาขยะทุกครัวเรือน
- อยากได้เตาฝังฝังด้วยไฟฟ้าเพื่อการประหยัดทรัพยากร
- อยากให้คนในชุมชนมีความสามัคคี
- อยากให้มีเสาโทรศัพท์
- อยากดูงานนอกพื้นที่เรื่องอาชีพ และท่องเที่ยว

ปัญหา

- ทำให้มีขยะสดข้างทางมากขึ้น ขยะล้าห้วยเพิ่มมากขึ้นกระทบต่อเครื่องผลิต
- มียานพาหนะมากขึ้น ความปลอดภัยในชุมชนลดลง
- นายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน เกิดปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่
- ชุมชนแตกแยกทางความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน แบ่งพรรค แบ่งพวก
- ผู้รับเหมา ผู้ทำงานในหมู่บ้าน สร้างให้นายทุนโดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมา
- การสร้างบ้านในที่สาธารณะ ลูกค้านอน และลำธาร
- ปัญหาสุนัขถ่ายตามท้องถนน เลี้ยงไก่และปล่อยให้กินพืชผักของคนอื่น
- น้ำกิน น้ำใช้ไม่สะอาด
- สภาพแวดล้อมไม่ดี มีขยะและน้ำเสียไหลตามถนน ซอย
- เลี้ยงวัว ให้ปล่อยปละละเลยทำให้เดือดร้อนคนอื่น
- เรื่องเงินกองกลางทุกอย่าง นำไปใช้อะไรบ้าง
- เงินกลุ่มผู้สูงอายุไม่มีการแจ้งให้ชัดเจน

- ปางนอกยังไม่มียายได้จากโสมสเคย์ที่ผ่านมา
- บุคคลในชุมชนลึกลับดัดไม้ไปขายให้กับนายทุน
- เต่าเผาขยะไม่สามารถเผาได้ เนื่องจากมีการสร้างโรงรถติดกับเต่าเผา
- ปัญหาการไม่เข้าใจรายละเอียดเรื่องการท่องเที่ยว
- กลุ่มวัยรุ่นดื่มเหล้า เปิดเพลงดัง คัดแปลงท่อนไอเดียรถเสียงดัง สร้างความรำคาญให้กับชาวบ้าน
- ปัญหาคนภายนอกถูกล้ำที่ทำกิน หรือนำทรัพยากรธรรมชาติไปขาย
- ป้ายบอกเส้นทางยังไม่มาตรฐาน

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้าน

- อยากให้มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับการบุกรุกที่สาธารณะให้ชัดเจน
- ทำซุ้มป้ายใหญ่ปากทางเข้าหมู่บ้าน
- อยากให้ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ (ศาลา/สนามปางนอก)
- อยากให้มีกลุ่มโสมสเคย์ในปางนอก
- อยากให้พัฒนาการปลูกผักปลอดสารพิษ เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่

ประชุมกลุ่มปางขอน วันที่ 8 ตุลาคม 2549

แนวคิด

- ทำให้เกิดกลุ่มและองค์กรต่างๆ
- หมู่บ้านมีความเจริญมากขึ้น
- ทำให้ชุมชนมียายได้เสริม
- ทำให้เกิดการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม
- ทำให้ได้จำหน่ายผลิตภัณฑ์มากขึ้น
- นายทุนเข้ามาซื้อที่ดินทำให้ชาวบ้านมีงานทำ
- ทำให้เกิดการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทำให้เกิดการเรียนรู้ในหลายๆด้าน

เป้าหมาย

- ทำซุ้มป้ายใหญ่หน้าทางเข้าหมู่บ้าน
- ต้องการให้งดดื่มเหล้าในงานศพ
- อยากให้มีเสาโทรศัพท์มือถือในหมู่บ้าน
- มีที่กำจัดขยะของตนเองในแต่ละบ้าน

ปัญหา

- ขาดความสามัคคีและขาดความพร้อมของบุคคล
- บางกลุ่มขาดความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว
- การสื่อสารไม่สะดวก
- นายทุนเข้ามาทำให้มีปัญหาบางอย่าง เช่น ทางเดินไปสวนไม่สะดวก
- ทิ้งขยะไม่เป็นที่ บางคนยังขาดจิตสำนึก
- น้ำไม่สะอาดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ
- เกิดความสงสัยเกี่ยวกับเงินของหมู่บ้านว่านำไปจัดการอย่างไร
- บางคนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับรายได้ รายจ่าย ของการจัดการการท่องเที่ยว
- การเพิ่มบ้านพักHome Stay ในปางขอน

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านและการท่องเที่ยวเศรษฐกิจและสุขภาพ

- อยากให้มีผู้แสดงความคิดเห็นของแต่ละปางหรือประมาณ 3 จุด
- ต้องการให้มีการประกันพืชผล เช่น เมียง กาแฟ
- ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้ชุมชน
- อยากให้มีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษเพื่อสุขภาพและมีการปลูกกาแฟเพิ่มขึ้น
- อยากให้ทำป้ายจราจรบอกเส้นทาง
- อยากให้มีรายได้ทุกวัน
- ต้องการให้มีการอบรมทำเครื่องเรือนไม้ไผ่
- ต้องการให้มีเตาเผาขยะมาตรฐาน

ประชุมกลุ่มปางกลาง วันที่ 10 ตุลาคม 2549

แนวคิด

- ทำให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ทำให้หมู่บ้านมีชื่อเสียงรู้จักอย่างแพร่หลาย
- ทำให้เกิดรายได้เสริมในหมู่บ้าน/อาชีพเสริม
- ทำให้หมู่บ้านเกิดการพัฒนายิ่งขึ้น
- ทำให้ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
- ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรภายในหมู่บ้าน
- นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน

เป้าหมาย

- อยากให้มีการส่งเสริมอาชีพและกระจายรายได้ในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง
- อยากให้มีการส่งเสริมด้านสุขภาพในหมู่บ้าน

ปัญหาและข้อสงสัย

- การสื่อสารไม่สะดวก
- มีการขโมยของในหมู่บ้าน
- นักท่องเที่ยวอาจสร้างปัญหาให้กับหมู่บ้าน
- ทำให้ชุมชนเกิดความขัดแย้งและแตกความสามัคคี
- ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสียหาย
- แม่น้ำลำคลองสกปรกขึ้นกว่าเก่า
- ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง
- อากาศไม่บริสุทธิ์เหมือนเดิม
- น้ำที่ใช้ไม่สะอาด
- ชาวบ้านขาดความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว
- เกิดขยะมากขึ้น
- ป้ายจราจรในหมู่บ้านไม่เพียงพอ
- มีรถเข้ามาในหมู่บ้านเยอะทำให้เสียงดัง
- นายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดินเอาเปรียบหมู่บ้าน
- ไม่เข้าใจการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- ทำใบรับเงินไม่เท่ากันจากนักท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

- อยากให้มีเสาโทรศัพท์
- ทำซุ้มป้ายใหญ่ทางเข้าหมู่บ้าน
- อยากให้ส่งเสริมอาชีพ
- อยากให้ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ
- อยากให้ส่งเสริมการออกกำลังกาย

กิจกรรมที่ 3 : เวทีประชุมสรุปรวม 6 ปาง

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา
2. เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนและวางแผนการดำเนินงาน

วันที่จัดกิจกรรม : 29 ตุลาคม 2549

วิธีการ : จัดเวทีการประชุมรวม 6 ปาง โดยมีประเด็นการประชุม ดังนี้

- ทบทวนปัญหาที่ผ่านมาจากการท่องเที่ยว

- วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว
- วิเคราะห์ปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน
- การจัดทำบัญชีครัวเรือน
- แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล / นายสมบุญ
2. เตรียมสถานที่ โดย นายอนันต์ / นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายพรหมินทร์
4. จัดบันทึก
 - กระดาน / กระดาษบรู๊ฟ โดย นายพรหมินทร์
 - ลงสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์ / นายสุรพล
 - บันทึกเทป โดย นายพรหมินทร์ / นายอนันต์
8. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป
9. ถ่ายรูป โดย นายสุรพล
10. ทำรายงาน
 - สรุปผลการประชุม
 - ลอกลงสมุด
 - ถอดเทป

ผลที่ได้จากกิจกรรม :

บันทึกการประชุมใหญ่สรุปการประชุมกลุ่มย่อยแต่ละปาง วันที่ 29 ตุลาคม 2549

มีสมาชิกหรือชาวบ้านเข้าร่วมประชุม จำนวน 30 คน

- เวลา 9.00 น. ประธานการท่องเที่ยวพ่อหลวงพรหมินทร์ พวงมาลา เปิดประชุมและอธิบายข้อคิดของชาวบ้านแต่ละกลุ่มแต่ละปางทั้ง 6 ปาง ให้ชาวบ้านทั้ง 6 ปาง เพื่อให้รับรู้ว่าปางนั้นมีแนวคิดอย่างไร ส่วนใหญ่ข้อคิดจะออกคล้ายๆกัน ที่มีแนวคิดใหม่ๆออกมาก็คือ อยากรได้ผู้แสดงความคิดเห็นทุกปาง ส่วนปัญหาการท่องเที่ยวก็จะเหมือนกันคล้ายๆกัน เป้าหมายก็คล้ายๆกัน
- การชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างและธุรกิจของหมู่บ้านเกี่ยวกับเรื่องเงินทุนของสมาชิก สหกรณ์ว่ามีเงินอยู่เท่าไร มีเงินเรือนหุ้นเท่าไร และรายรับรายจ่ายของการท่องเที่ยว
- พ่อหลวงพรหมินทร์ได้อธิบาย เรื่องการกระจายรายได้และการบริหารจัดการว่าคุ้มทุนหรือไม่ พ่อหลวงบอกว่าไม่คุ้มทุน เพราะค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าโทรศัพท์ค่าเสียเวลาไม่คุ้ม
- เจ้าหน้าที่สกว. ชี้แจงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ทำมา 5-6 ปี ว่าเห็นผลหลายอย่างไร

- พ่อหลวงสมศักดิ์พูดถึงรายรับรายจ่ายของหมู่บ้านและเงินของ ก ข ค จ กระตุ้นเศรษฐกิจ และเรื่องการทำสัญญาเงินทุนทุกอย่างของหมู่บ้านต้องมีสำเนาเอกสารบัตรประชาชนทั้งคนกู้และคนค้ำประกัน
- เรื่องการปรับปรุงหมู่บ้าน จะตัดหญ้าสองข้างทางตั้งแต่ปาง.....ถึงน้ำตก โดยใช้เงินกลางของหมู่บ้านจ้างตัดหญ้า และมอบหมายให้นายเพชร ไทยสมุทร เป็นผู้จัดหาเครื่องตัดหญ้า
- พ่อหลวงพรมมินทร์สรุปปัญหาความไม่เข้าใจเรื่องการบริหารจัดการด้านการเงินของชาวบ้าน ซึ่งมีการแสดงความคิดเห็น ดังนี้ 1. ไม่สนใจ 2. ไม่เข้าร่วมประชุม 3. ไม่มีบ้านพักโฮมสเตย์ จากความคิดเห็นดังกล่าวจึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ซึ่งพ่อหลวงพรมมินทร์ได้อธิบายต่อไปอีกถึงเรื่องรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันว่า เป็นเพราะบางครั้ง แยกที่มาพัก เช่น นักศึกษา ขอให้ลดราคา เจ้าของบ้านก็จะลดให้

กิจกรรมที่ 4 : ประชุมวางแผนการศึกษาดูงาน / พูดคุยเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน (หารูปแบบของบัญชีครัวเรือน)

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อพูดคุย สร้างความเข้าใจในการจัดทำบัญชีครัวเรือน

วันที่จัดกิจกรรม : 9 มกราคม 2550

วิธีการ :

จัดอบรมกลุ่มชาวบ้านและเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์จำนวน 40 กว่าคนโดยเชิญคุณชาญ อุทริยะ ชาวบ้านจากบ้านสามขา จังหวัดลำปาง วิทยากรที่มีประสบการณ์ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน มาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชี ช่วยนำรูปแบบของบัญชีที่สะดวกต่อการบันทึกของชาวบ้าน โดยแบ่งเป็นหมวดๆ เช่นหมวดอาหาร หมวดเครื่องดื่มน หมวดยารักษาโรค หมวดภาษีสังคม หมวดฟุ่มเฟือย เป็นต้น

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายอนันต์ / นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึก

- กระดาน / กระดาษบรู๊ฟ โดย นายพรหมมินทร์
 - ลงสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์ / นายสุรพล
 - บันทึกเทป โดย นายพรหมมินทร์ / นายอนันต์
11. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป
 12. ถ่ายรูป โดย นายสุรพล
 13. ทำรายงาน
 - สรุปผลการประชุม
 - ลอกลงสมุด
 - ถอดเทป

ผลที่ได้จากกิจกรรม :

ชาวบ้านมีความเข้าใจในการทำบัญชีครัวเรือน เข้าใจในประโยชน์ของการทำบัญชีที่จะได้รู้ถึงรายรับ – รายจ่ายของตนเองและยังเกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่จะได้รับทราบข้อมูลรายจ่ายในภาพรวม ที่จะนำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและหาวิธีการที่จะช่วยลดรายจ่ายได้ถูกต้อง

กิจกรรมที่ 5 : ศึกษาดูงาน จังหวัดน่าน

วัตถุประสงค์ : เพื่อพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่จัดกิจกรรม : วันที่ 23 – 25 กุมภาพันธ์ 2550

วิธีการ : ทีมวิจัยและชาวบ้านจำนวน 20 คน เดินทางไปยังสวนแสงประทีป ที่จังหวัดน่าน เพื่อร่วมรับฟังการบรรยายให้ความรู้ แนวคิด การจัดการตัวเอง และการพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งพาตนเอง ในลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนอกจากการปรับความคิดให้เข้าใจและรู้จัก คำว่าพอเพียงอย่างมีความสุขแล้วนั้น ยังได้ลงพื้นที่เรียนรู้การจัดการพื้นที่ ประโยชน์ใช้สอยในบ้านตนเอง โดยการเลี้ยงไก่ ทำปุ๋ย เลี้ยงหมูหลุม และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายอนันต์ / นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึก

- กระดาน / กระดาษบรู๊ฟ โดย นายพรหมมินทร์
 - ลงสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์ / นายสุรพล
 - บันทึกรายชื่อ โดย นายพรหมมินทร์ / นายอนันต์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป
6. สรุปผลการดำเนินงานนี้ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้

ผลที่ได้จากกิจกรรม : ทีมวิจัยและชาวบ้านที่ร่วมเดินทางไปด้วยกันทั้งหมดได้รับความรู้เรื่อง การเลี้ยงไก่ ทำปุ๋ย เลี้ยงหมูหลุม และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกจากนั้นยังได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ นำไปสู่การจัดการปัญหาหนี้สินของตนเอง โดยยึดแนวทางการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ

กิจกรรมที่ 6 : สรุปสิ่งที่ได้จากการดูงานและวิเคราะห์ตัวเลขจากบัญชีครัวเรือน

วัตถุประสงค์ : ได้ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการดูงานและวางแผนดำเนินงานต่อเนื่อง ชุมชนได้ปลูกจิตสำนึกและลงมือการจัดทำบัญชีครัวเรือน

วันที่จัดกิจกรรม : 8 มีนาคม 2550

วิธีการ จัดการประชุมสรุปเกี่ยวกับการไปศึกษาดูงานที่จังหวัดน่าน โดยมีผู้ไปศึกษาดูงาน

เป็นผู้ร่วมประชุม

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายอนันต์
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์ / นายสมศักดิ์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม

ผู้ไปศึกษาดูงานได้รับความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ได้แก่ ปลา หมู กบ และไก่ รวมทั้งได้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาหารไก่ เช่น ไก่ที่ขาดแคลเซียมต้องให้กินเปลือกหอยป่น เพื่อเพิ่มแคลเซียมให้ไก่ เป็นต้น อีกทั้งยังได้เห็นถึงการลดรายจ่ายของชาวบ้านที่จังหวัดน่าน โดย

นำผักสวนครัวที่ปลูกไว้เองมาประกอบอาหาร ทางกลุ่มจึงจะเริ่มปลูกผักสวนครัวเป็นอันดับแรก เนื่องจากใช้ต้นทุนต่ำ

ผู้ที่ได้ศึกษาดูงานได้นำความรู้จากการดูงานไปเผยแพร่แก่ชาวบ้าน และเริ่มมีชาวบ้านเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้น คือ นายแก้ว ไทยตัน เริ่มทำทรงเลี้ยงไก่

ในอนาคตทางกลุ่มจะใช้โรงเรียนเป็นสำนักงานสหกรณ์ และนำอาหารไก่อมาจำหน่ายที่นี้ รวมทั้งใช้เป็นสถานที่ในการทำบ่อปลาเพื่อเลี้ยงปลา ปลูกผัก ทำปุ๋ยหมัก-ปุ๋ยอัดเม็ด และเป็นสถานที่ผลิตน้ำดื่ม

กิจกรรมที่ 7 : เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 1 ของโครงการ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและนำมาใช้ในการดำเนินงานระยะที่ 2

วัตถุประสงค์ : เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานในระยะที่ 1 พร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล นำมาวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2

วิธีการ : ประชุมทีมวิจัย 1 วัน

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม : เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปถึงปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานที่ผ่านมา และเกิดการจัดวางแบ่งบทบาทหน้าที่ รวมทั้งทำความเข้าใจแผนการดำเนินงานระยะที่ 2 ร่วมกัน

กิจกรรมที่ 8 : กิจกรรมการศึกษาดูงานเรื่องแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการบ้านพัก และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

วัตถุประสงค์ : เพื่อพัฒนาศักยภาพ เติมเต็มความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการบ้านพัก และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

วิธีการ : ศึกษาดูงาน 2 ครั้ง ครั้งที่หนึ่ง ที่บ้านบางเจ้าฉ่า จ.อ่างทอง และบางกะเจ้า จ.จันทบุรี

ครั้งที่สอง บ้านสามขา จ.ลำปาง โดยได้มีการประชุมผู้ร่วมเรียนรู้ในการศึกษาดูงาน ก่อนการดูงานเพื่อวางแผน จัดแบ่งบทบาทหน้าที่และกำหนดประเด็นในการบันทึก และจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ในการสัมภาษณ์ บันทึก ถ่ายรูป ในช่วงระหว่างการศึกษาดูงาน หลังจากกลับจากดูงาน มีการประชุมอีกครั้งเพื่อสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน และสิ่งที่จะนำมาปรับใช้กับชุมชนของตนเอง

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจำรัส
4. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประคิษฐ์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม :

การศึกษาดูงานครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ชุมชนใน 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนบางเจ้าฉ่า จ.อ่างทอง

ชุมชนบางเจ้าฉ่า เป็นชุมชนต้นแบบด้านการจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ที่รับรองวัดมาตรฐานโฮมสเตย์จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนบางเจ้าฉ่านอกจากจะเน้นประเด็นการจัดการบ้านพักโฮมสเตย์แล้วยังเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยว การเป็นผู้นำเที่ยวในชุมชนที่ดี ทักษะการสื่อสารและที่สำคัญการประชาสัมพันธ์และการตลาด

ชุมชนบางสระเกล้า จ.จันทบุรี

ชุมชนบางสระเกล้าได้ใช้แนวทางการทำบัญชีรับ-จ่ายครัวเรือน มาเป็นเครื่องมือที่จะปรับเปลี่ยนศักยภาพ ในการลด ละ เลิก ใด้้อย่างเป็นรูปธรรมและสร้างแนวทางการพึ่งตนเองในระดับชุมชนจนเป็นแหล่งเป้าหมายของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ต้องการเข้ามาสนับสนุนและร่วมทำงานกับชุมชน

บ้านสามขา จ.ลำปาง

การเรียนรู้ที่ได้จากบ้านสามขา ประเด็นหลักคือการจัดการภายในชุมชนเพื่อให้เป็นชุมชนพึ่งตนเองในด้านต่างๆ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งได้ทั้งแนวคิด วิธีคิดเพื่อกระตุ้นการค้ารงชีวิตของผู้คนในชุมชนแม่กำปอง นอกจากนี้ยังได้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มอาชีพ

ต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มการผลิตน้ำดื่ม ซึ่งได้ทั้งการปรับวิถีคิด และแนวทางที่จะนำกลับมาปรับใช้กับชุมชนแม่กำปองเป็นอย่างดี

กิจกรรมที่ 9 : การพัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวด้านบุคลิกภาพและความเป็นผู้นำในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

วัตถุประสงค์ : เพื่อพัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวด้านบุคลิกภาพและความเป็นผู้นำในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

วิธีการ : จัดประชุม อบรม โดยเชิญวิทยากรมาจากข้างนอก อบรม 1 วัน ที่ชุมชนแม่กำปอง
หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม : เกิดการพัฒนาทักษะการพูด การสื่อสารในที่สาธารณะ ทำให้ทีมวิจัยและ

ชาวบ้านหลายคนกล้าพูดในที่สาธารณะมากขึ้น ชาวบ้านหลายคนที่เข้าร่วมสะท้อนว่ามีความกล้าที่จะพูดในที่สาธารณะมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มไกด์ท้องถิ่น ได้ใช้ประโยชน์ในการเป็นนักสื่อความหมายได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมที่ 10 : เวทีรวมชาวบ้านทั้งหมดวิเคราะห์ข้อมูล จากการจัดทำบัญชีครัวเรือน 1 ครั้ง

วัตถุประสงค์ : เพื่อทบทวนกิจกรรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน วิเคราะห์ตัวเลขที่รวบรวมได้ และใช้ตัวเลขจากการวิเคราะห์กระตุ้นคนในชุมชน พร้อมทั้งวางแผนการดำเนินงานต่อเนื่อง

วิธีการ : จัดประชุมทีมวิจัยและผู้ที่ทำบัญชีครัวเรือนร่วมกัน 1 วัน นำสมุดบัญชีครัวเรือนของแต่ละคนมาดูข้อมูลตัวเลขและวิเคราะห์ร่วมกัน

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. เตรียมสถานที่ โดย นายสุเทพ
3. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายจรัส
4. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์
5. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม : เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล ตัวเลขจากบัญชีครัวเรือนของแต่ละคนร่วมกัน ซึ่งเกิดการใช้ประโยชน์ของข้อมูลมากกว่าการจดบันทึกและดูข้อมูลอยู่ที่บ้านคนเดียว เนื่องจากมาวิเคราะห์ร่วมกับเพื่อนเห็นตัวเลข และเกิดการเปรียบเทียบแต่ผลเสียคือมีหลายคนที่ไม่พอใจ เพราะตัวเลขที่แสดงติดลบ ทำให้เลิกทำไปก็มี

กิจกรรมที่ 11 : การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ การจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ : เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลที่ชุมชนมี วางแผนการจัดทำสื่อเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

วิธีการ : ดำเนินการจัดทำสื่อ 3 รูปแบบ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สื่อคู่มือการท่องเที่ยว โดยชุมชนแม่กำปอง วิทยทัศน์ และสื่อด้วยตัวคน โดยการพัฒนาศักยภาพผู้นำเที่ยวชุมชน

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายพรหมินทร์
3. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์
4. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม : จากการดำเนินงานกิจกรรมดังกล่าว เกิดการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น โดยได้จัดทำที่โรงเรียนบ้านแม่กำปอง (เดิม) เนื่องจากสถานที่เหมาะสม มีการจัดนิทรรศการและทำสื่อในประเด็นต่างๆ ตามประเด็นในการเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดมุมในการสาธิตและทำนิทรรศการ ได้แก่

- (1) ข้อมูลประวัติ เรื่องราวของชุมชนแม่กำปอง และวัดแม่กำปอง
- (2) การผลิตชา กาแฟ เมี่ยง
- (3) การบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนต่างๆ ในชุมชน

(4) การท่องเที่ยวโดยชุมชน

(5) สหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ

เกิดคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับงบประมาณในการสนับสนุนการจัดพิมพ์ 50,000

บาท จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

เกิดการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ โดยได้รับการสนับสนุนจาก วิทยาลัยการจัดการทางสังคม จำนวนเงิน 20,000 บาท และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ 20,000 บาท และทาง วิทยาลัยการจัดการทางสังคม ดำเนินการจัดทำให้

เกิดการพัฒนาศักยภาพนักท่องเที่ยวความหมายท้องถิ่น จำนวน 20 คน ผ่านการฝึกอบรมโดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

กิจกรรมที่ 12 : เวทีสรุปผลการดำเนินงานจากกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ

วัตถุประสงค์ : เพื่อทบทวน สรุปผลการดำเนินงาน วิเคราะห์ถึงแนวทางในการจัดการ เศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิธีการ : จัดประชุมที่มวิชัยและชาวบ้าน 1 วัน

หน้าที่ :

1. ประสานงานนัดหมาย โดย นายสุรพล
2. ชวนคุยเปิดประเด็นคำถาม โดย นายพรหมินทร์
3. จัดบันทึกลงสมุด โดย นายประดิษฐ์
4. การเงินการบัญชี และลงบันทึกรายชื่อผู้ร่วมประชุม โดย นายประทีป

ผลที่ได้จากกิจกรรม : เกิดการสรุปแนวทางการจัดการเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในชุมชนและสามารถนำข้อมูลมาเขียนในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้ต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยนั้น ทีมวิจัยได้เน้นการทำกิจกรรมในการทบทวนสถานการณ์ ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา เพื่อเป็นแนวในการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้ดีขึ้น รวมทั้งการพูดคุยเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจากการดำเนินงานนั้นมีข้อค้นพบที่จะนำเสนอได้ดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพชุมชน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านแม่กำปอง

ความหมาย / ที่ตั้ง ชื่อชุมชนหมู่บ้านแม่กำปอง มีที่มาจากที่ตั้งชื่อตามดอกไม้ชนิดหนึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก คือ "ดอกกำปอง" บวกกับในบริเวณที่ตั้งชุมชนมีแม่น้ำไหลผ่าน จึงมีคำว่า แม่อยู่ด้านหน้าตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ กลายมาเป็นชื่อชุมชนว่า บ้านแม่กำปอง มีสถานที่ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ จ.เชียงใหม่ ต.ห้วยแก้ว ตำบลนี้ก็ได้ชื่อมาจากแม่น้ำหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า ลำห้วย บริเวณริมแม่น้ำนี้มีทรายที่ขาวละเอียดเหมือนแก้ว จึง ชื่อตำบลห้วยแก้ว

ประวัติความเป็นมา ผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในช่วงแรกอพยพมาจากอำเภอดอยสะเก็ด เพื่อมาหาที่ทำมาหากิน และโยกย้ายมาจนถึงบริเวณที่ตั้งชุมชนบ้านแม่กำปองในปัจจุบัน สาเหตุที่มีการอพยพมานั้นเนื่องจากต้องการมาทำสวนเมี่ยง หรือสวนชา เพราะในสมัยก่อนชาวล้านนานิยมนำในชามาทำเป็นเมี่ยงบริโภคกัน จนกลายเป็นวัฒนธรรม ด้วยความที่พื้นที่ดังกล่าวเพราะแก่การเพาะปลูกเมี่ยง จึงมีชาวบ้านบางส่วนในพื้นที่ดอยสะเก็ดที่มีอาชีพปลูกเมี่ยงทำเมี่ยงอยู่แล้ว อพยพมาปลูกชาทำเมี่ยงในบริเวณบ้านแม่กำปอง ซึ่งหลังจากที่พออยู่ได้ก็ขึ้นมาทำสวนชาแล้วก็มีญาติพี่น้องอพยพโยกย้ายตามมาด้วย จากนั้นจึงมีการขยายชุมชนออกไปเรื่อยๆ ชาวบ้านที่อยู่โดยมากจึงเป็นชาวล้านนาพื้นที่แถบดอยสะเก็ด ตามประวัติศาสตร์ของการ อพยพมา ชุมชนบ้านแม่กำปองมีอายุรวม 200 ปี

ปัจจุบันชุมชนแบ่งออกเป็น 6 ปาง ประกอบด้วย 1.ปางโตน 2.ปางห่าง 3.ปางโน 4.ปางกลาง 5.ปางนอก และ 6.ปางขอน จำนวนประชากรมีทั้งหมด 417 คน จำนวนครัวเรือน 130 ครัวเรือน ระบบการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีทั้งสิ้น 12 คน เริ่มจาก 1.นายแก้ว จันทะวัน 2. นายตา 3.นายคำ สิงโต 4.นายตา กันทา 5.นายสี พากรทิพย์ 6.นาย ปัน พวงมาลา 7.นายอ้าย จิโน 8.นายจัน วงศ์เสน 9.นายคำ อุ่นเรือน 10.นายนวล พวงข้อยแก้ว 11. นายบุญรัตน์ อุ่นคำเมือง และ 12. นายพรหมินทร์ พวงมาลา

ภายในชุมชนมีวัดประจำหมู่บ้านคือ วัดแม่กำปอง เริ่มสร้างในราว พ.ศ. 2473 ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และมีโรงเรียนวัดแม่กำปอง ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2490 และในปี พ.ศ.2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหมู่บ้านแม่กำปอง ปัจจุบันมีโครงการหลวงดินตักตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับชุมชนด้วยเช่นกัน พร้อมกับมีโครงการส่งเสริมเรื่องอาชีพทางการเกษตรในพื้นที่ให้ชาวบ้าน อาทิ ส่งเสริมการปลูกกาแฟ ส่งเสริมการสร้างโรงไฟฟ้าพลังน้ำให้ชุมชน ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ตลอดทั้งปีจาก โรงไฟฟ้าพลังน้ำ

นอกจากนี้ชุมชนหมู่บ้านแม่กำปองยังมีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่น่าสนใจอีกด้านหนึ่งคือ ในช่วงปี พ.ศ.2519 ที่เกิดเหตุการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ บริเวณหมู่บ้านแม่กำปองกลายเป็นพื้นที่ลี้ภัย เพราะมีกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และแถบภาคเหนือที่เข้าป่าได้มาทำแคมป์หลบซ่อนอยู่ในพื้นที่แถบนี้ และเคยมีการปะทะกันกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในช่วงปี 2521 ซึ่งชาวบ้าน

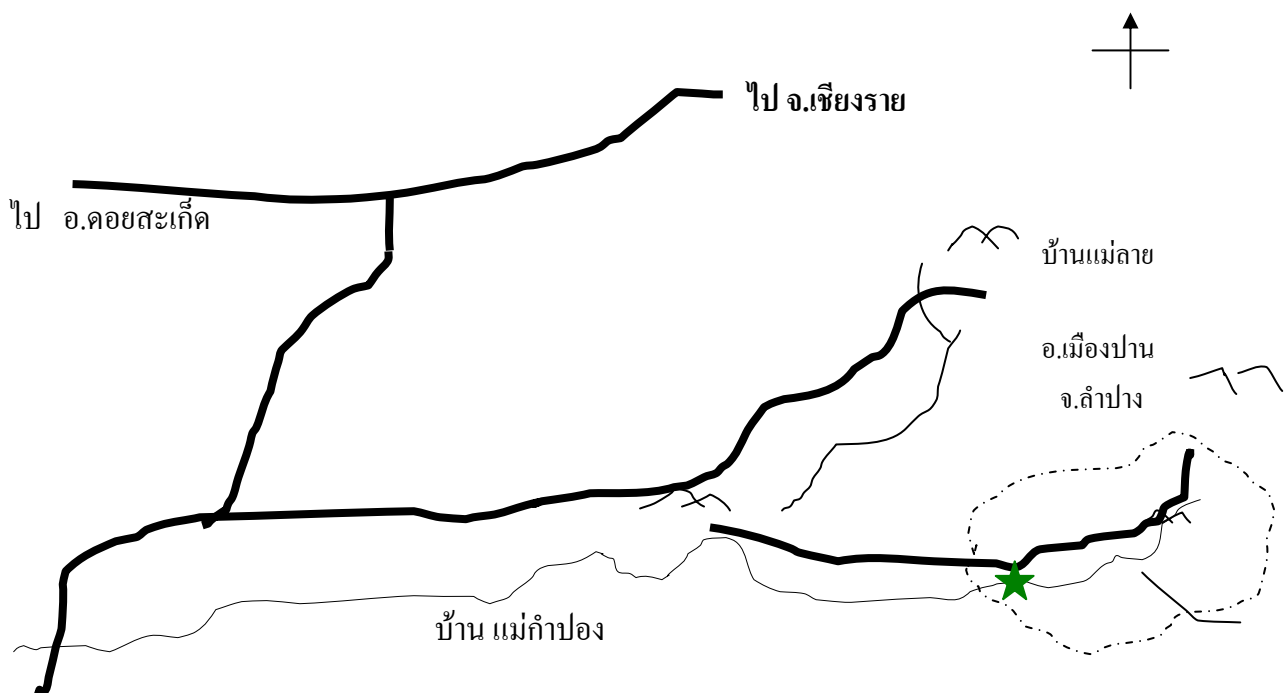
ก็อยู่กันอย่างปกติไม่ได้มีการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ นักศึกษาบางคนก็ยังเคยมาช่วยชาวบ้าน เก็บเมียง ภายหลังเหตุการณ์สงบช่วงเวลาผ่านไปเป็น 10 ปีก็ยังมีบางคนกลับมาเที่ยวในหมู่บ้านแม่กำปอง

การประกอบอาชีพ ชาวบ้านมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยเฉพาะอาชีพของชาวบ้านแต่ดั้งเดิมเมื่อเริ่มตั้งเป็นชุมชนก็คือ การทำสวนชาหรือ เมียง ตามความหมายของชาล้านนา ซึ่งในพื้นที่บริเวณที่ตั้งชุมชนมีคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่บอกเล่าแก่ลูกหลานต่อๆมา พอจะสืบทราบได้ว่าต้นชาหรือเมียงนั้นมีเกิดขึ้นมาบ้างแล้วในพื้นที่ และเมื่อมีการอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่จึงมีการปลูกเพิ่มขึ้นทำเป็นรายได้หลักของชุมชน และมีการนำไปจำหน่ายในชุมชนเมือง แถบคอยสะเก็ด โดยชาวบ้านหาบลงมาขายเอง ต่อมามีการเดินทางโดยม้าต่าง และวัวต่างตามลำดับในอดีต ซึ่งชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพเป็นพ่อค้าวัวต่าง แต่ปัจจุบันพัฒนารูปแบบใช้การขนส่งโดยรถยนต์ และมีการทำการเกษตรด้านอื่นด้วยเช่นกัน อาทิ การปลูกกาแฟ และผลไม้เมืองหนาวบางชนิด

ที่ตั้ง - อาณาเขต

บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวอำเภอแม่ออน 20 กม.และห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร มีแผนที่โดยสังเขปดังนี้

N

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ 98 % เป็นเขตภูเขา เนินเขา เฉลี่ยสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธาร มีสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดปี

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแม่ลาย

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านแม่รวม ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านธารทอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

สภาพเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ

ภาคการเกษตร ชาวบ้านแม่กำปอง 100% มีอาชีพ ทำสวนเมี่ยง สวนกาแฟ ไม่มีการปลูกข้าว เนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมและไม่ต้องการให้มีการตัดโค่นต้นไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นแหล่งของต้นน้ำลำธารส่วนการแปรรูปผลผลิตคือ

เมี่ยง ชาวบ้านจะเก็บใบอ่อนมาหนึ่งแล้วนำไปมัดเป็นกำๆหมักให้มีรสชาติ จึงนำส่งขายให้พ่อค้า

กาแฟ ชาวบ้านจะเก็บผลผลิตเมล็ดสด ส่งขายให้พ่อค้าหรือโครงการหลวงนอกจากภาคเกษตร ขณะนี้ชาวบ้านยังไม่มีรายได้หรืออาชีพเสริม

การลงทุน

การปลูกสวนเมี่ยง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไม่ลงทุนในด้านตัวเงิน แต่จะใช้แรงงานของครอบครัว ไม่ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง ดังนั้นการลงทุนจึงเป็นด้านแรงงานทั้งหมด เมื่อนำผลผลิตเมี่ยงขายได้จึงพอเพียงแก่การดำรงชีพตามอัตภาพ

การปลูกสวนกาแฟ ชาวบ้านจะลงทุนในด้าน แรงงาน ปุ๋ย แต่เมื่อเก็บผลผลิตขาย หักค่า ต้นทุนแล้วจะให้ผลตอบแทนดีกว่าการปลูกเมี่ยง

ปัจจุบันความเจริญทางด้านต่างๆไม่ว่าทางด้าน ไฟฟ้า ถนนหนทางดีขึ้น ความต้องการในการบริโภคเครื่องสิ่งอำนวยความสะดวกของชาวบ้านมีมากขึ้น ค่าใช้จ่ายของครอบครัวมากขึ้น การศึกษาสูงขึ้น ส่งผลให้บางครอบครัวเริ่มมีหนี้สินจากการกู้ยืมเพิ่มขึ้น

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในหมู่บ้าน

บ้านแม่กำปอง มีประชากรทั้งหมด 418 คน เป็นชาย 216 คน เป็นหญิง 202 คน จำแนกได้ ดังนี้

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ประชากร นิยมตั้งบ้านเรือนใกล้ๆกัน อยู่ตามที่ราบเนินเขาใกล้แม่น้ำลำห้วยเป็นหย่อมหรือกลุ่ม ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ป๊อกหรือปาง มีทั้งหมด 6 ปาง รวม 128 หลังคาเรือน ดังนี้

1.กลุ่มป๊อก	ปางนอก	มีบ้านเรือน	30 หลังคาเรือน
2.กลุ่มป๊อก	ปางกลาง	มีบ้านเรือน	19 หลังคาเรือน
3.กลุ่มป๊อก	ปางขน	มีบ้านเรือน	19 หลังคาเรือน
4.กลุ่มป๊อก	ปางโดน	มีบ้านเรือน	15 หลังคาเรือน
5.กลุ่มป๊อก	ปางใน(1)	มีบ้านเรือน	9 หลังคาเรือน
6.กลุ่มป๊อก	ปางใน(2)	มีบ้านเรือน	36 หลังคาเรือน

วัฒนธรรมและประเพณี

1. วัฒนธรรมและประเพณีที่ดำรงรักษาไว้

- 1.1 ประเพณีสงกรานต์ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน ทำบุญศพ
- 2.1 ประเพณีวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ และการถวายทานต้นเงิน เดือนยี่เป็ง ทานสลากภัตการ ทอดผ้าป่า ถวายผ้ากฐิน ทานขันข้าวใหม่ ทานข้าวล้นบาตร การเข้าโสสานกรรม ปอยหลวง

2. วัฒนธรรมและประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปหรือขาดการสืบทอด

การถือครองที่ดิน,กรรมสิทธิ์

พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน 80% เป็นที่มีเอกสารสิทธิ์ ใบสค.1และอีก 20% ยังเป็นที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด แต่ก็ได้เข้าไปทำกินนานแล้วและมีบางส่วนเพิ่งเข้าไปทำประโยชน์ใหม่

ต่อไปอาจจะเป็นปัญหาทางกฎหมายได้ จำเป็นที่ทางราชการและทางชุมชนจะต้องร่วมมือกันแก้ไขให้ชัดเจนอย่างเร่งด่วน

ปัจจุบันมีกลุ่มบุคคล นายทุนภายนอก เริ่มเข้ามาติดต่อซื้อที่ดินของชาวบ้าน สำหรับใช้บ้านพักตากอากาศ ทำเป็นสวนคิดเป็น 8% ของพื้นที่ทั้งหมด ดังนั้นหลายฝ่ายจึงมองเห็นว่าอำนาจเงินของนายทุนหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้ อาจจะทำให้ที่ดินของชาวบ้านไปหมดและสร้างปัญหาเรื่องการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำกินเพิ่มขึ้นอีกหรืออาจสร้างปัญหาต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้

พื้นน้ำ

แหล่งน้ำ

หมู่บ้านแม่กำปองส่วนใหญ่ ตั้งเรียงรายอยู่ใกล้กับลำห้วยและตั้งอยู่ในเขตป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีแหล่งน้ำ สำหรับใช้ในการบริโภคหล่อเลี้ยงประชากรได้ตลอดปี

ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนได้ช่วยกันต่อประปาภูเขาเข้ามาใช้ในครัวเรือนได้อย่างสะดวกสบาย ไม่มีการเก็บค่าน้ำ แต่มีปัญหาเรื่องน้ำขุ่น เป็นตะกอนเป็นบางครั้ง เช่นช่วงฝนตก

นอกจากใช้น้ำในลำห้วยสูง ต่อมาเป็นประปาภูเขาสำหรับใช้ในการบริโภค ใช้ในงานเกษตรต่างๆแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงดำริให้สร้างฝายกั้นน้ำเพื่อใช้ป็นพลังงานกระแสไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – ถึงปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลง ความเสื่อมโทรม การสูญเสีย และผลกระทบ

1. ปัจจุบันปริมาณของน้ำในลำห้วยได้ลดจำนวนลง เนื่องจากป่าไม้ที่ขึ้นอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เป็นที่กำเนิดของต้นน้ำได้ถูกชาวบ้านได้ทยอยโค่นล้มลงมาก เพื่อใช้ทำเป็นบ้านเรือน ใช้ทำเป็นสวนเมี่ยง สวนกาแฟและมีการบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินใหม่ หากไม่คิดถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ให้สมดุลแล้วปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำจะเพิ่มมากขึ้น
2. คุณภาพของน้ำที่ไหลผ่านที่ตั้งบ้านเรือนของชุมชนลดลง เนื่องจากบางครัวเรือนได้ปล่อยทิ้งน้ำที่ใช้แล้วลงสู่ลำห้วยโดยตรง และมีการขวางทิ้งเศษขยะมูลฝอยลงในลำห้วยมากขึ้น ปัญหาเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำ

สืบเนื่องจากที่ชาวบ้านมีความต้องการใช้น้ำในการบริโภคตลอดปี และบางปีเคยประสบปัญหาน้ำมีน้อย ไม่เพียงพอแก่การผลิตกระแสไฟฟ้านั้น ชาวบ้านจึงได้ตระหนักเห็นความสำคัญที่

จะต้องช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำเหล่านั้นไว้ โดยให้มีการดูแลรักษาป่าไม้ไว้ มิให้ถูกตัดทำลายจนเกินดุลแห่งธรรมชาติ และต้องมีการช่วยกันปลูกป่าเพิ่มเติม

ป่าไม้และป่าชุมชน

ขอบเขตพื้นที่, ขนาดพื้นที่ แผนที่

พื้นที่ป่าไม้ในเขตบ้านแม่กำปองที่จัดเป็นป่าสงวนมีประมาณ 6 ตารางกิโลเมตรพื้นที่ป่าชุมชนมีประมาณ 1 ตร.กม. พื้นที่ทำกินปลูกสวนเมือง กาแฟ 6 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะของทรัพยากรในป่า

หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่สูง เป็นเนินเขาและอยู่ในเขตป่าไม้ชั้น A (ตามการแบ่งพื้นที่ป่าของกรมป่าไม้) และสูงกว่าระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย ประมาณ 1,300 เมตร ดังนั้นลักษณะป่าไม้ส่วนใหญ่จึงเป็นป่าเบญจพรรณ เป็นป่าดิบชื้น ต้นไม้ทยอยกันผลัดใบตลอดปี จึงทำให้ป่าไม้มีใบเขียวชุ่ม ชุ่มชื้น อากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ในป่ามีทรัพยากร เช่น เห็ดป่า หน่อไม้ น้ำผึ้ง ผัก สมุนไพรและสัตว์ป่า ปัจจุบันสัตว์ป่าได้ถูกล่าจนเกือบหมดหรือสูญพันธุ์ไปแล้ว

ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

- คอยม่อนล้าน : คอยที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,700 เมตร เป็นเส้นทางเดินทัวร์ป่าสำหรับนักท่องเที่ยวเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ อากาศเย็นสบายตลอดปี
- ดอกเอื้องดิน: เป็นดอกกล้วยไม้ชนิดหนึ่ง สวยงาม ราคาแพง 1 ปีจะบานอยู่ 1 ครั้ง นานประมาณ 2 เดือน
- ดอกกำปอง : เป็นดอกสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน
- น้ำตกแม่กำปอง : น้ำตกสูง 7 ชั้น น้ำใส สะอาด จากหมู่บ้านไปประมาณ 1 กม.

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

- วัดคันธาพฤกษา: ตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านแม่กำปอง เป็นวัดที่เก่าแก่และมีแห่งเดียวของหมู่บ้าน ส่วนไหนที่ทรุดโทรมก็จะมีการบูรณซ่อมแซมถือว่าเป็นบูรณสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

องค์ความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน

□ ด้านเกษตรกรรม

- การตัดต้นไม้อ่อน : ลักษณะของการตัด จะเหลือต่อไม้ไว้ประมาณ 1 ฟุตเพื่อต้นไม้อ่อน

จะไม่ตายและมีการแตกหน่อใหม่

- การเก็บเหียง : เป็นอาชีพหลักของหมู่บ้านที่มีมาแต่บรรพบุรุษ มีวิธีการเก็บ โดยจะไม่เด็ดใบเหียงทั้งใบ แต่จะเก็บประมาณ 2/3 ของใบเพื่อเหลือโคนใบไว้เพื่อการเลี้ยงต้น

□ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

- การมุงหลังคาโดยใช้เป็นเกล็ด: ซึ่งเป็นเกล็ดกะเทาะออกมาจากต้นไม้
- การทำเก้าอี้ไม้ไผ่ โดยนำเอาไม้ไผ่มาเป็นวัสดุหลักและมัดด้วยเส้นหวาย

ประกอบทุกอย่างด้วยมือถือว่าเป็นสินค้าหัตถกรรม

□ ด้านการแพทย์แผนไทย

- สมุนไพร: ส่วนมากจะได้มาจากคนเฒ่า คนแก่ ที่นำพืชผักต่างๆมาเป็นยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรคเนื่องจากสมัยก่อนการไปพบแพทย์เป็นสิ่งที่ทำได้ยากเนื่องจากถนนอยู่ในสภาพที่ทรุดันการไปมาลำบาก

- การนวดแผนไทย : มีการนวดอยู่ 2 แบบ คือนวดฝ่าเท้า และนวดตัว มีการนำน้ำมันมาร่วมในการนวดประคบต่างๆ เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการผ่อนคลาย แก้อาการปวดเมื่อยร่างกาย

- การผลิตยาสมุนไพร: เป็นการนำรากไม้ เปลือกไม้ ต้นไม้ มาผสมแล้วบดเป็นผงละเอียด เพื่อนำมารักษาโรค โดยมีการแบ่งใส่บรรจุภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายในราคาที่ไม่แพง ซึ่งมีทั้งยารับประทาน ยาทา ยาประคบ

- ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี : การส้องขวัญ(ร้องขวัญ)นิยมทำเวลาที่มีผู้เจ็บไข้ได้ป่วยและหายป่วยหายไข้ก็จะทำการส้องหรือร้องขวัญ เพื่อเป็นการเรียกขวัญ กลับมา แต่ปัจจุบันเริ่มมีการบายศรีสู่ขวัญ แบบวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำขึ้นเพื่อเป็นกิจกรรมหนึ่งในการจัดการการท่องเที่ยว ใช้สำหรับ ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังชุมชนบ้านแม่กำปอง โดยเพิ่มความหมายในพิธีให้นักท่องเที่ยวฟังเกี่ยวกับฝ่ายที่นำมาใช้มัดข้อมือ มีความสำคัญอย่างไรจึงต้องบายศรีสู่ขวัญ

□ ด้านโภชนาการ

: การยำใบเหมียง หรือยาสมุนไพร เป็นการนำยอดใบเหมียงและยอดใบมะขาม เสรียม ฯลฯ มาสับฉีกเป็นชิ้นเล็กๆแล้วนำมายำโดยใส่พริกขี้หนูและเครื่องปรุงอื่นตามใจชอบ

: ไข่ใบตอง เป็นการทอดไข่โดยไม่ใช้น้ำมัน ใช้ใบตองมารองกะทะแล้วเทไข่ที่ดีแล้วมาเทลงบนใบตองจากนั้นตั้งไฟอ่อน ๆ จนด้านหนึ่งสุกก็พลิกอีกด้านลงไปสักพัก จน

ไข่มุกก็นำมาจัดใส่จาน รับประทานได้ไข่จะมีกลิ่นหอมจากใบตอง นำรับประทานมาก สีสันก็สวยงาม เหมาะแก่ผู้ที่ดูแลสุขภาพควบคุมการบริโภคน้ำมัน

วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านแม่กำปองเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ มีแนวติดต่อกับอำเภอแจ้ห่มจังหวัดลำปาง อยู่ห่างตัวเมืองเชียงใหม่ไปประมาณ 50 กม. สภาพพื้นที่ตั้งของหมู่บ้าน อยู่ในหุบเขามิแม่น้ำไหลผ่านตั้งแต่หัวบ้านถึงท้ายบ้าน และไหลเขา มีทั้งหมด 130 หลังคาเรือน ประชากร 416 คน อาชีพหลักของคนที่นี่คือ การเก็บใบเมี่ยงขาย ซึ่งทำกันมานับเป็น 100 ปี สภาพภูมิศาสตร์ที่นี่ยังมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อากาศเย็นตลอดทั้งปี มีป่าสมุนไพรมีน้ำตก ชุมชนมีความสามัคคีและอัธยาศัยดี สิ่งที่ได้รับประโยชน์จากธรรมชาตินอกจากได้น้ำได้ อากาศได้สมุนไพร ได้อาชีพ แล้วน้ำยังได้นำมาผลิตเป็นกระแสไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านอื่นอีกร่วม 18 ปีแล้ว

จุดนี้เองที่ทำให้ได้คิดว่า น่าจะนำเอาฐานทรัพยากรเหล่านี้มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ด้วย จึงได้เกิดโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมา วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่สำคัญก็คือ

1. ให้เกิดความสามัคคีร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมได้ และให้เกิดจิตสำนึก ห่วงแทน ทรัพยากรธรรมชาติ เห็นความสำคัญของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชนตนเอง
2. เพื่อให้เกิดการพัฒนาคือพัฒนาทั้งตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มองค์กรต่าง ๆ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้
3. เพื่อให้เกิดรายได้เสริม ทั้งจากการท่องเที่ยว จากการขายผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ และการบริการอื่น ๆ

4. เพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทั้งชุมชนเอง และชุมชนอื่นหรือ สถาบันการศึกษาทั่วไป ได้มีโอกาส ศึกษาเรียนรู้ทั้งวิถีชีวิต วิถีชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและยังเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมด้วย

นี่คือเป้าหมายที่ชุมชนร่วมกันคิดขึ้นมา เพื่อต้องการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรของตนเองให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน

การเตรียมการในการเปิดหมู่บ้านตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยว สิ่งที่สำคัญก็คือคนในชุมชน ต้องมีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน จึงจะเกิดการพัฒนาร่วมกันได้ หมู่บ้านแม่กำปองมีกรรมการหมู่บ้านที่คอยดูแลในการพัฒนาโครงสร้างต่าง ๆ กรรมการดำเนินการสหกรณ์ไฟฟ้าของหมู่บ้านที่ดูแลเรื่องของรายได้ – รายจ่าย ของโครงการ กรรมการวิจัย ทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้สู่ชุมชน หา รูปแบบในการจัดการที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

หมู่บ้านแม่กำปองได้เปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และจัดให้มีบริการแพคเกจโฮมสเตย์โดยเริ่มทดลองรับนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2542 และเปิดเป็นทางการในวันที่ 10 ธันวาคม 2543 จากการดำเนินงานมาได้ระยะหนึ่งจึงเกิดปัญหาที่สำคัญดังเช่น ชาวบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยว หรือการแพคเกจโฮมสเตย์, ประโยชน์ที่ได้รับจากการเปิดหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว, มองไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากร ธรรมชาติและวิถีชีวิตของตนเอง, ไม่มีกฎระเบียบหรือมาตรการในการปฏิบัติที่ถูกต้อง รวมไปถึงไม่เข้าใจในเรื่องของการดูแลผลประโยชน์หรือผลตอบแทนที่จะได้รับ จึงได้มีการทำวิจัยเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติหรือการจัดการที่ถูกต้อง

ซึ่งในปัจจุบันหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่กำปองเริ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้น มีนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวและแพคเกจโฮมสเตย์ รวมถึงการเข้ามาดูงานของหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นเพื่อศึกษาเป็นตัวอย่างและนำไปปรับใช้กับชุมชนของตัวเอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักศึกษา สถาบันต่างๆเข้ามาขอข้อมูลเพื่อศึกษาค้นคว้า

จากการดำเนินงานมาจนถึงขณะนี้ถือว่าประสบความสำเร็จได้ดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากหลายๆฝ่ายทั้งเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐ, เอกชน และที่สำคัญคือชาวบ้านแม่กำปองทุกคนที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

สถานการณ์ของการท่องเที่ยวในอนาคตคิดว่าจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ทางหมู่บ้านได้ช่วยกันทำและได้รับการสนับสนุนจากสื่อต่างๆทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร หนังสือพิมพ์ พร้อมกับบริษัททัวร์ต่างๆที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้แก่หมู่บ้านเป็นอย่างดี

แต่สิ่งหนึ่งที่พึงระวังคือการที่มีบุคคลภายนอก ซึ่งเดิมทีก็เริ่มจากการเข้ามาท่องเที่ยวและต่อมาอยู่ในหมู่บ้านมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวและไม่ยอมรับในกฎระเบียบของหมู่บ้าน จะเป็นการทำให้หมู่บ้านมีปัญหา เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นแล้วในหมู่บ้านแม่กำปอง ส่วนการแก้ไขในเรื่องนี้ทางคณะกรรมการของหมู่บ้านได้เชิญให้เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการและชาวบ้าน แต่

ผู้ประกอบการรายนี้ไม่ยอมเข้าร่วมประชุมด้วย และฝากคนอื่นมาบอกว่าจะไม่ยอมเข้าร่วมโครงการกับชาวบ้านอย่างแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้านจึงมีมติร่วมกันว่า เมื่อผู้ประกอบการรายนี้ไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามกฎและระเบียบของหมู่บ้าน ทางหมู่บ้านก็จะไม่ให้ความร่วมมือใดๆทั้งสิ้นกับผู้ประกอบการรายนี้

สำหรับชาวบ้านในชุมชนหากยังให้ความร่วมมือหรือช่วยเหลือผู้ประกอบการที่ไม่ยอมให้ความร่วมมือกับชุมชน ทางชุมชนก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือบุคคลผู้นั้นไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้นอาทิ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ, สิทธิประโยชน์ต่างๆที่พึงจะได้รับจากชุมชน

บทบาทสถานการณ์การท่องเที่ยว

▪ ยุคเริ่มต้น (พ.ศ. 2543 - 2544)

ชาวบ้านเริ่มคิดอยากเปิดหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยมีการตั้งคณะกรรมการ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ เพื่อมาปรับปรุงภูมิทัศน์ และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว การสร้างบันไดน้ำตก การทำป้าย การจัดทำซุ้มต่างๆ อีกทั้งเริ่มคิดโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน เช่น การพาชมหมู่บ้าน การเดินเก็บเหียง และเที่ยวน้ำตก เป็นต้น โดยในยุคแรกๆ นี้ทางชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานกรมการพัฒนาชุมชนที่เข้ามาช่วยสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ โดยเน้นที่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลัก

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในระยะนี้ มีบ้านพักโฮมสเตย์ทั้งหมด 7หลัง คนนำเที่ยว 4 คน มีการกำหนดอัตราค่าบริการ โดยรายได้นั้นมีการจัดการโดยระบบสหกรณ์ ซึ่งเป็นการทดลองทำของชาวบ้านกันเอง และมีการทำไปปรับไปตลอด

การตลาดและประชาสัมพันธ์ เริ่มมีการทำแผ่นพับ และได้ไปเปิดบูทในงานเกษตรภาคเหนือและงานฤดูหนาว ทำให้เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนไทย ใน พ.ศ. 2544 เริ่มมีบริษัทนำเที่ยวเข้ามา 2 ราย คือ บริษัทเอราวัณ และบริษัทควีนบี

ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ เมื่อนักท่องเที่ยวมีมากขึ้น จำนวนขยะในหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางคนเลิกอาชีพทำไร่ ทำสวน เปลี่ยนมาทำอาชีพรับจ้างกันมากขึ้น และทำให้วัฒนธรรมการบริโภคของคนในหมู่บ้านเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านเริ่มมีการบริโภคและฟุ้งเฟ้อภายนอกมากขึ้น รวมถึงชาวบ้านบางกลุ่มนั้นยังไม่เข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ เนื่องจากการ

จัดการท่องเที่ยวยังไม่เป็นระบบ และขาดกฎกติกา ข้อบังคับร่วม นอกจากนี้ยังเริ่มมีคนจากภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินมากขึ้นด้วย

■ ยุคพัฒนา (พ.ศ. 2545 - 2546)

ในระยะนี้หมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่เข้ามาให้องค์ความรู้ในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว ในรูปแบบของสหกรณ์ ทำให้เริ่มมีการจัดระบบรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวอย่างมีระบบมากขึ้น

นอกจากนี้ยังเริ่มมีงานวิจัย สกว. ที่เข้ามาให้ความรู้เรื่องงานวิจัย ทำให้ชาวบ้านได้เริ่มค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน แก้ไขปัญหา พัฒนาหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น ในช่วงยุคที่สองของการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น ชาวบ้านได้เลือกใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นตัวช่วยให้ชาวบ้านเข้ามาเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ตั้งแต่การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม การค้นหาและกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน เน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การบริหารจัดการกลุ่ม แต่ชาวบ้านได้ใช้ประสบการณ์เดิมที่มีเข้ามาบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของสหกรณ์ ทำให้การจัดการท่องเที่ยวที่มีระบบ มีการจัดระบบที่ดี เห็นการจัดการที่ชัดเจน มีการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นธรรม

ในระยะนี้ มีบ้านพักเพิ่มขึ้นเป็น 9 หลัง คนนำเที่ยว 5 คน พร้อมทั้งมีการอบรมมัคคุเทศก์ เริ่มมีการจัดระบบรายได้สหกรณ์ ปันผล และการรับสมาชิกเพิ่ม นักท่องเที่ยวมีทั้งชาวไทยและต่างชาติทั้งที่เป็นกลุ่มชาจร (ไป – กลับ) และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มากับบริษัททัวร์ พร้อมกันนี้ในยุคที่สองนี้มีการสื่อ ประชาสัมพันธ์จากภายนอกเข้าไปมาก ทั้งรายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สารคดี และอื่นๆ ทำให้บ้านแม่กำปองเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก ซึ่งเป็นบทเรียนอย่างดีให้แม่กำปองได้ทดลองรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันกำหนดและได้รับจากงานวิจัย

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวทำให้ขยะเพิ่มมากขึ้น มีการทำลายป่าไม้ อีกทั้งยังขโมยดอกไม้หรือของป่าอีกด้วย เหล่านี้เองทำให้เกิดปัญหากับชาวบ้านเกี่ยวกับความไม่เข้าใจเรื่องความเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเรื่องรายได้ต่างๆ ที่เข้ามาพร้อมกับการท่องเที่ยว ซึ่งปัญหาที่พบชัดเจนคือ ความไม่เข้าใจของชาวบ้านบางกลุ่ม เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนมีการแบ่งพื้นที่ทั้งปางในและปางนอก และกลุ่มที่มีบ้านพักส่วนใหญ่จะเป็นปางใน เพราะใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว และการเป็นบ้านพักก็มักจะได้รับการมองภาพที่เห็นเม็ดเงินหรือรายได้ชัดเจน ซึ่งมีคนบางกลุ่มที่ไม่เข้าใจแต่คณะกรรมการก็มีการประชุมและชี้แจงทุกครั้ง เพื่อให้เห็นว่าคนที่ไม่ได้เปิดบ้านเป็นบ้านพักก็สามารถมีรายได้จากการปันผล แต่อาจจะไม่ชัดเจนเหมือนกับกลุ่มที่เปิดบ้านเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ การสร้างความเข้าใจนี้ต้องมีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง และแกนนำชุมชนก็เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่การเป็นบ้านพักโฮมสเตย์เท่านั้น

▪ ยุคโด่งดัง (พ.ศ. 2547 - 2549)

ในระยะนี้หมู่บ้านเริ่มเป็นที่รู้จักจากคนภายนอกมากขึ้น โดยมีหน่วยงานให้การสนับสนุน เริ่มประชาสัมพันธ์หมู่บ้านออกอากาศทางโทรทัศน์ และติดตามได้จากหนังสือสารคดี มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวชมความงาม เส้นทางเดินป่า พัฒนาพื้นที่น้ำตกปรับปรุงภูมิทัศน์ พร้อมทั้งมีโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ชัดเจนมากขึ้น

ในปี 2547 มีการประเมินมาตรฐานและได้รับรางวัลโฮมสเตย์ ซึ่งขณะนั้นมีกลุ่มบ้านพักที่ทำเป็นโฮมสเตย์จำนวนทั้งสิ้น 16 หลัง และมีคนนำเที่ยวทั้งสิ้น 5 คน นอกจากนี้ทางหมู่บ้านแม่กำปองยังมีงานจัดอบรมพัฒนากลุ่มอาชีพมากขึ้น และมีการจัดการรายได้ โดยใช้ระบบสหกรณ์ ในส่วนข้อมูลของนักท่องเที่ยว ทางหมู่บ้านมีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับจำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนรายได้ จำนวนบ้านพัก

ระบบการตลาดและการประชาสัมพันธ์ โดยมีการประสานงานเครือข่าย CBT เชียงใหม่ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับบริษัททัวร์ได้รู้จักมากขึ้น เมื่อมีการประชาสัมพันธ์ทำให้มีบริษัททัวร์ต่างๆ สนใจ เช่น คีรีทัวร์ / เอเชียทัวร์ และอื่นๆ อีกประมาณ 10 บริษัท ประชาสัมพันธ์สินค้า OTOP ของหมู่บ้าน เช่น หมอนใบชา เนื่องจากมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้นทำให้เริ่มมีคนมาดูงานมากขึ้นตามไปด้วย

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว ทำให้หมู่บ้านเริ่มมีการพัฒนาถนนคอนกรีต ทำให้มีนักท่องเที่ยวและคนภายนอกเข้ามาซื้อที่อยู่มากขึ้น นำไปสู่ปัญหานายทุนจากภายนอก เช่น นายจอห์น ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในชุมชน ที่ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของชุมชนที่ได้ตั้งไว้ ยึดถือเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ทำให้ชาวบ้านเล็กที่จะปฏิสัมพันธ์กับนายทุนนี้ ซึ่งก็เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ชาวบ้านบางกลุ่มไม่เข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว ที่จอร์จไม่สะดวก คนนำเที่ยวไม่เพียงพอ บุคลากรที่จัดการบริหารมีน้อย ป้ายบอกทางไม่เพียงพอ รวมถึง การติดต่อสื่อสารและโทรศัพท์ยังไม่สะดวก และปัญหาที่คิดว่ากำลังเป็นปัญหาสำคัญในอนาคตคือ การขายที่ดินของชาวบ้านให้กับคนภายนอก เริ่มมีการขายที่ดินมากขึ้น ซึ่งหลายคนเป็นหวังว่าในอนาคต ถ้าที่ดินเปลี่ยนมือจากคนในกลายเป็นคนนอก ปัญหาการรुकกล้า เรื่องต่างๆ หรือการเข้ามาใช้หรือจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนก็จะมีมากขึ้น

การทำความเข้าใจแนวคิด การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

การสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในเรื่องแนวคิด และระบบการจัดการท่องเที่ยวที่อยู่นั้น ชุมชนได้เข้าไปจัดเวทีสร้างความเข้าใจในรายปีอกทั้งหมด 6 ปีอก และรับฟังความคิดเห็น เสียงสะท้อนจากชาวบ้านที่มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

ประมวลข้อมูลจาก 6 ปาง

แนวคิด

- ชุมชนรู้จักจัดการและรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม
- เผยแพร่ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม
- สร้างรายได้เสริม
- ได้พัฒนาทักษะกลุ่มอาชีพ
- เกิดกลุ่ม องค์กร ต่างๆ ในชุมชน

เป้าหมาย

- ดูแล รักษา และจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว
- เกิดการพัฒนา กลุ่มอาชีพ ในชุมชน
- รายได้เสริม

ปัญหา

- การจัดการขยะ ไม่แยกขยะ
- การอบรมให้ความรู้กับชาวบ้าน
- นักสื่อความหมายมีไม่เพียงพอ
- ปัญหาด้านการสื่อสาร...ภาษาต่างประเทศ
- การจัดระบบ และการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึงทั้งชุมชน
- รถจักรยานยนต์ส่งเสียงดัง
- คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎ
- สวนสมุนไพรไม่ได้รับการดูแล
- ปัญหานายทุนเข้ามาซื้อที่ดิน
- ชุมชนขาดความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว
- คนนอกมากขึ้น ความปลอดภัยลดลง

แนวทางการพัฒนา

- อบรมให้ความรู้ชาวบ้าน
- พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ปรับปรุงภูมิทัศน์

- เพิ่มป้ายบอกทาง ป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยว
- อยากให้สร้างความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- อยากให้พัฒนา การท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ยั่งยืน
- ปรับปรุงเส้นทางเดินป่า
- ส่งเสริมการเพาะกล้าไม้เพื่อจำหน่าย ไม่บุกรุกป่า สร้างรายได้เสริม
- อยากให้พัฒนากลุ่มอาชีพให้เกิดขึ้นหลายกลุ่ม
- อยากให้มีผู้แสดงความคิดเห็นของชาวบ้าน
- อยากศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นๆ บ้าง

วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนด้านเศรษฐกิจชุมชน

หลังจากที่ชุมชนได้รับนักท่องเที่ยวมาเรื่อยๆ หนึ่งพบว่าสถานการณ์ในด้านการรับนักท่องเที่ยวมีผลตอบรับดี ชุมชนสามารถเป็นต้นแบบทางด้านกรท่องเที่ยวได้ โดยได้รับรางวัลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดีเด่น ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานให้กับหลายที่ ผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวนั้นดูเหมือนจะสวยงาม ชาวบ้านเกิดการกระตุ้นในการดูแล รักษา และจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของพื้นที่ดีขึ้น การรักษาวัฒนธรรม ประเพณีมีอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างงานสร้างอาชีพที่ดีของชุมชน ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้มากขึ้น ภาพที่คนภายนอกเห็นดูเหมือนว่าชุมชนได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดี หากแต่เมื่อมีการวิจัยครั้งนี้ขึ้นทำให้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาพร้อมกันอีกครั้ง เนื่องจากเป็นประเด็นหลักในการทำความเข้าใจร่วมกับชาวบ้าน ส่วนใหญ่ในชุมชน โดยมีกระบวนการ ดังนี้

- **ทำความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการ**

ทีมวิจัยสร้างความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการโดยวาดแผนผังเพื่อให้เห็นเส้นทางของการกระจายรายได้ และทำความเข้าใจกับชาวบ้านในที่ประชุม และซักถามได้ตลอด เพื่อให้เข้าใจตรงกัน

ตัวอย่างการบริหารจัดการรายได้

ตัวอย่างจากทั่ววันที่ 6 สิงหาคม 2549 บริษัทศิริทิวร์ จำนวนนักท่องเที่ยว 12 คน

รายรับ		รายจ่าย		เหลือเข้า กองกลาง
รายการ	บาท	รายการ	บาท	
ค่าบริการการท่องเที่ยว - อาหาร 3 มื้อ 150 - ค่าบริการเจ้าของบ้าน 100 - ที่พัก 100 - บำรุงหมู่บ้าน 100 - ค่าน้ำชม 100 รวมคิดจากนักท่องเที่ยวคน ละ 550 บาท 12 คน	6,600	ค่าน้ำเที่ยวให้สุรพล	190	10
		ค่ากิจกรรมพาชม(จ่ายให้เจ้าของ กิจกรรมนั้นๆ)	50	50
		ค่าบริการบ้านพักให้ฟองจันทร์	1,220	430
		ค่าปัจจัยพระ	50	
		ค่าบริการบ้านพักให้สุพัตร์	1,220	430
		ค่าบริการบ้านพักให้จารี	1,220	430
		ค่าบริการบ้านพักให้นายอิน	1,220	430
		ค่าการแสดงดนตรี	1,000	
		ค่าแสดงฟ้อน	1,000	
ค่าอาหารไก่คั่ว 50 บาท * 3 มื้อ	150	บายศรี	600	
ค่าบริการทัวร์ลีดเดอร์	280			
ค่าการแสดงฟ้อน	1,000	รวมรายจ่ายทั้งหมด	7,770	
ค่าการแสดงดนตรี	1,000			
ค่าบายศรี	600			
ค่าน้ำเที่ยว	200			
รวมรายรับทั้งหมด	9,830			

ดังนั้นเงินคงเหลือ 2,060 บาท

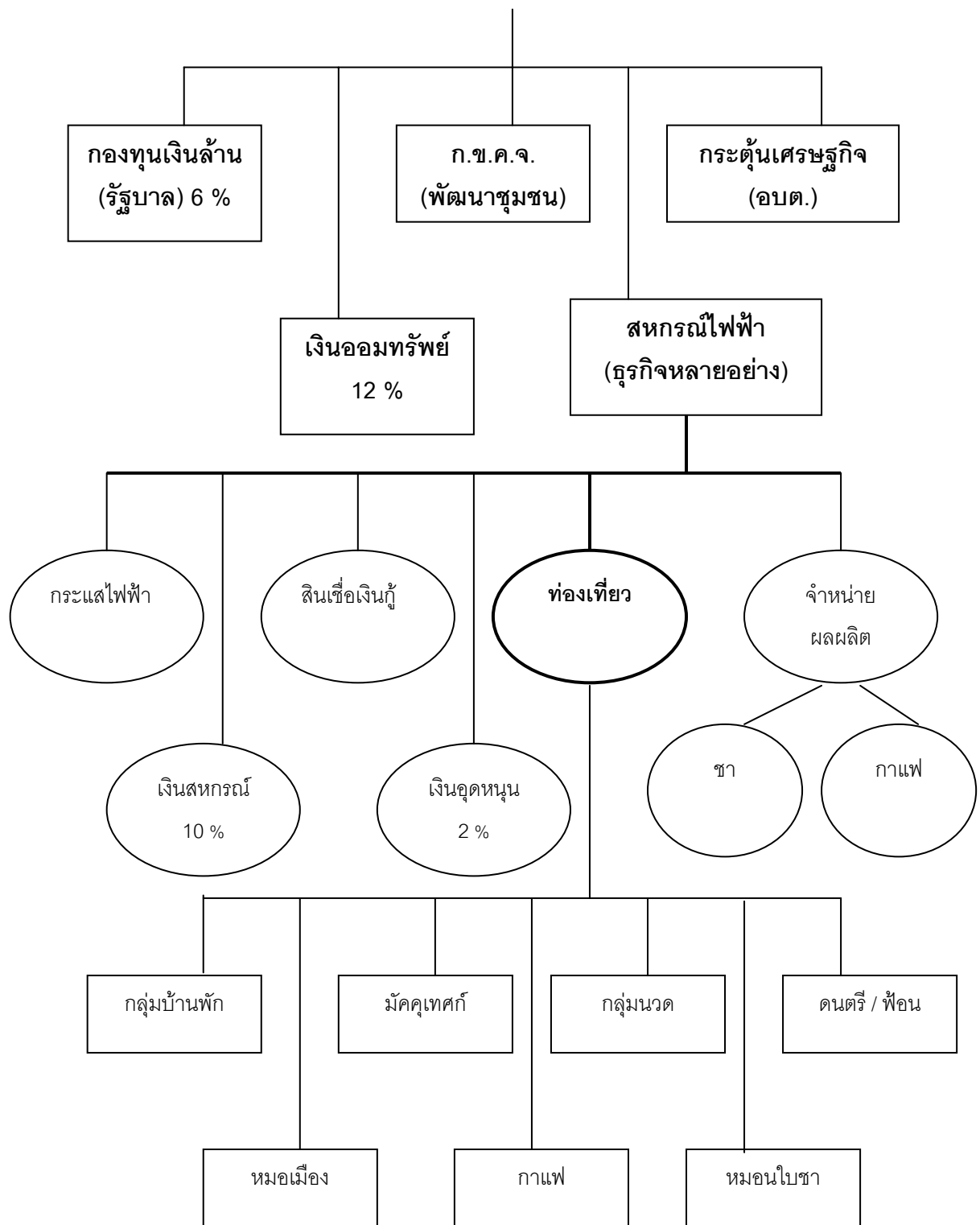
60 % หักเข้าสหกรณ์ เป็นจำนวนเงิน 1,236 บาท เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ

40 % จำนวน 412 บาท หักเป็นสองส่วน คือ

- 1) ค่าบริหารจัดการตรงกลางในการประสานงานกับนักท่องเที่ยว 412 บาท
- 2) บำรุงหมู่บ้าน

แผนผังการบริหารจัดการ

แม่กำปอง

- วิเคราะห์สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของชุมชน

หมู่บ้านแม่กำปองทำการท่องเที่ยวมานานกว่า 7 ปีแล้ว จากวิถีดั้งเดิมที่ทำไร่ชา กาแฟ หางของป่า เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ ชาวแม่กำปองมีรายได้มากขึ้น เกิดการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน แต่เมื่อมีความเจริญเข้ามาประกอบกับรายได้ที่เพิ่มพูน ค่าใช้จ่ายต่างๆก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว

ในวันนี้ชาวแม่กำปองจึงรวมกลุ่มกันจัดประชุมระดมความคิดเห็นถึงเรื่องแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น การพูดคุยของชาวบ้านทำให้เข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น ค่าใช้จ่ายที่หนักหนาที่สุดคือค่าส่งเสบียงรถลานในการเล่าเรียนซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ นั้นเป็นค่าใช้จ่ายเล็กๆน้อยๆประจำวันที่ไม่แน่นอน ทางชาวบ้านจึงตกลงที่จะทดลองบัญชีครัวเรือน เพื่อที่จะได้ทราบถึงรายได้และค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของตน ส่วนไหนที่ฟุ่มเฟือยจะได้ตัดทอนใช้ให้น้อยลง สิ่งไหนไม่จำเป็นไม่เกิดประโยชน์ก็จะได้ แล้วอีก 3 เดือนข้างหน้าทุกคนจะกลับมาสรุปผลกันว่าการทำบัญชีครัวเรือนนั้นเกิดประโยชน์หรือไม่

นอกจากนี้เมื่อทุกคนลองกลับเข้ามามองในส่วนของการท่องเที่ยวที่มีขึ้นในหมู่บ้าน พบว่ารายได้จากค่าอาหารที่เก็บจากนักท่องเที่ยวนั้น ถูกผันออกนอกหมู่บ้านจะเป็นส่วนใหญ่ในรูปของค่าวัตถุดิบในการประกอบอาหาร ไม่ว่าจะเป็นผัก ปลา หมู เห็ด เบ็ด ไก่ที่ต้องออกไปซื้อที่กาดหลวง จากจุดนี้จึงทำให้เกิดความคิดที่จะรวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้นมาภายในชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มหมู ไก่ และผักเพื่อทำการเกษตรในรูปแบบของกลุ่มตน ผลผลิตที่ได้มานอกจากจะรับประทานเองภายในครัวเรือนแล้ว ที่เหลือก็นำมาขายกันเองในชุมชนเป็นการหมุนเวียนเศรษฐกิจภายในชุมชนได้อีกทาง ประโยชน์ อีกทางหนึ่งก็คือความสะอาดปราศจากสารพิษ จากการปลูกผักไร้สาร การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูหลุมที่มีกระบวนการเลี้ยงที่ไม่มีการปนเปื้อนของสารเคมีเข้ามาในวงจรชีวิตสัตว์ ก็น่าจะทำให้สุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ได้อีกด้วย

จากหมู่บ้านกลางหุบเขาสู่การท่องเที่ยววิถีอนุรักษ์จากการขับเคลื่อนโดยผ่านกระบวนการวิจัย ภายใต้การสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ทำให้ทุกวันนี้ชาวแม่กำปองมีฐานแนวความคิดที่ดี ต่อยอดศักยภาพชุมชนมาสู่เรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นได้ด้วยตัวเอง หมู่บ้านแม่กำปองทุกวันนี้จึงมีชุมชนที่เข้มแข็ง

จากเหตุการณ์ดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหาและสถานการณ์ที่ต้องปรับตัวของคนในชุมชน เพื่อให้ไม่ให้เกิดการท่องเที่ยวเป็นสาเหตุของปัญหาทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นตามมาดังกล่าว การศึกษาข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการศึกษาแนวทางการจัดการชุมชนในด้านการพึ่งตนเองจากหลายที่จึงเป็นอีกช่องทางเพื่อหาทางออกให้กับชุมชน

สถานการณ์ด้านเงินกองทุนของชุมชน พบว่าชุมชนแม่กำปองมีกองทุนที่มีเงินหมุนเวียนใช้จ่ายและกู้กันเองภายในชุมชน ได้แก่

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม่กำปอง
- กองทุนเงินล้าน
- สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด

จากการดำเนินการของชุมชนนั้นพบว่า ปัจจุบันมีการกู้เงินกองทุนของชุมชนทั้ง 3 กองทุน โดยมีรายละเอียดดังนี้

● กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม่กำปอง	ยอดเงินกู้	160,000 บาท
● กองทุนเงินล้าน	ยอดเงินกู้	500,000 บาท
● สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด	ยอดเงินกู้	600,000 บาท

รวมแล้วชุมชนแม่กำปองนั้นมีการกู้เงินเพื่อการลงทุน การผลิตและใช้จ่ายส่วนตัวเป็นเงิน 1,260,000 บาท (หนึ่งล้านสองแสนหกหมื่นบาทถ้วน) ซึ่งนับว่าเป็นเงินที่ชาวบ้านเป็นหนี้กองทุนชุมชนในภาพรวมของหมู่บ้าน

- เรียนรู้จากแนวคิดการพึ่งตนเองจากคุณชาญ อุทธิยะ

การเรียนรู้จากโครงการวิจัยเรื่องรูปแบบการแก้ไขปัญหาหนี้สินของชุมชนบ้านสามขา ต.หัวเสือ.แม่ทะ จ.ลำปาง เป็นความพยายามในการจัดการหนี้สินของชาวบ้านทั้งในระดับครอบครัวและระดับองค์กรจนถึงระดับชุมชน ระยะเวลาเป็นการค้นหาความจริงและสภาพการเป็นหนี้ของครอบครัวในชุมชน โดยทีมค้นหาความจริงบนพื้นฐานแห่งความปรารถนาที่จะแก้ปัญหาโดยที่ยังไม่ทราบกระบวนการ หรือขั้นตอนการวิจัยตามระเบียบวิธีที่ถูกต้อง แต่ก็สามารถสร้างความสนใจ

และจุดหยุดคิดของชาวบ้านโดยการสำรวจบัญชีครัวเรือนจนทำให้รู้ว่าทั้งหมดหมู่บ้านมีหนี้สิน 18- 20 ล้านบาท จากจุดนี้ที่มวิชัยจึงเริ่มตั้งคำถามและหาคำตอบเพิ่มขึ้น โดยการเปิดเวทีวิเคราะห์ปัญหาหนี้สินมากขึ้น โดยชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วิจารณ์ถึงสาเหตุ ประเภท แหล่งหนี้ จนสามารถประมวล จัดหมวดหมู่และสร้างการยอมรับความเป็นจริงได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามระยะแรก ส่วนใหญ่เป็นการค้นหาความจริงและสร้างความตื่นตัวให้ชาวบ้านได้มาก มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมภายในที่ไม่เอื้อกับการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เช่นการดื่มสุราในงานศพ การจัดการป่าชุมชน การลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการทำนา เกี่ยวข้าว หันมายึดแนวทางในอดีตที่เคยมีมาคือการเน้นการเอามื้อ เกี่ยวข้าว โดยคนในชุมชนยึดหลักการเอื้อเพื่อแบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กิจกรรมหลักในช่วงแรกนั้นเป็นการค้นหาตัวเอง ทบทวนตนเอง กับสภาพปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ กิจกรรมในช่วงแรกนั้นนอกจากจะเน้นการทำความเข้าใจแล้วยังได้ใช้การจัดทำบัญชีครัวเรือ เป็นเครื่องมือในการกระตุ้น และทำให้เราสามารถระดมใจคนเห็นและเข้าใจสภาพปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

การชวนกันทำ “บัญชีครัวเรือน” นั้นเริ่มขึ้นหลังจากที่จำนวนหนี้สิน 18 ล้านบาทได้ปรากฏสู่สายตาของชาวบ้านสามขา สิ่งที่เป็นคำถามตามมาก็คือ “แล้วเราจะลดหนี้กันอย่างไร?” คำถามดังกล่าวเป็นที่มาของการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือน เป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการเคลื่อนไหวงานกระบวนการวิชัย สร้างความตระหนักรู้ และเพื่อเป็นเงื่อนไขการทำงานร่วมกันทั้งชุมชน การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนเริ่มต้น โดยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบบัญชีของชุมชน จากนั้นนำสมุดบัญชีที่สำเร็จเป็นรูปเล่มแล้วแจกให้แต่ละครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีทั้งหมด 152 ครัวเรือน บัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนจะสามารถบันทึกข้อมูลได้เป็นระยะเวลา 3 เดือน โดยในช่วงแรกที่มวิชัยจะเป็นคนนำไปแจกให้ชาวบ้านเอง แต่หลังจากที่มีการดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่ง เมื่อบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนหมด ชาวบ้านจะมารับที่ทีมวิชัยเอง แบบสำรวจบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนจะมีการวิเคราะห์และปรับเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน

นอกจากการนำผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปใช้ในการแก้ปัญหาก็ในครอบครัวแล้ว ชุมชนยังได้นำแนวคิดจากการเดินทางไปศึกษาดูงานที่ศาลือโสภ จังหวัคนครสวรรค์มาใช้ในชุมชนด้วย โดยแนวคิดที่ได้จากการศึกษาดูงานจะเป็นการเน้นการสร้างจิตสำนึก การพึ่งพาตนเอง และการลด ละ เลิกอบายมุขต่างๆ จากแนวคิดที่ได้รับ นำไปสู่การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมบางอย่างเพื่อลดค่าใช้จ่ายของชุมชน ซึ่งกิจกรรมการรวมกลุ่มต่างๆ ที่คนในชุมชนได้ทดลองทำร่วมกันนั้น ได้มาจากการเปิดเวทีระดมสมองในชุมชน ทั้งเวทีใหญ่และการประชุมกลุ่มย่อย การพูดคุยกันอย่าง

ล้มเหลวไม่ว่าจะเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ จะเป็นกลุ่มใหญ่ หรือ กลุ่มย่อย ก็มีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่จะทำให้คนในชุมชนมา “สูมหัว” ระดมมันสมองที่มีอยู่เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน ซึ่งอาจจะไม่ได้ความว่าจะหมดไป แต่อาจจะลดลงและทำให้เราอยู่กับมันได้อย่างมีความสุข

ในช่วงต้นระยะที่ 2 มีการทำกิจกรรมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนตั้งแต่การทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งดูเหมือนว่าทุกคนแม้กระทั่งทีมเองก็ยังมองเห็นว่าทางออกที่สำคัญคือ “การเพิ่มรายได้” ซึ่งประเด็นนี้เคยสรุปกันว่า หากเปรียบเทียบเหมือนบ้านที่มี 4 เสา คือเสาเศรษฐกิจ เสาสังคม เสาวัฒนธรรม และเสาสิ่งแวดล้อม จะเริ่มเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ แต่หลายคนพยายามบอกว่าเรื่องจิตใจหรือวัฒนธรรมควรลงมือก่อน แต่ก็คิดชัดว่าเป็นเรื่องยากแล้วชาวบ้านจะถอย ไม้ให้ความร่วมมือเพราะทำยาก เสียงเรียกร้องจากชาวบ้านจึงมุ่งให้มีการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะเมื่อกลับมาจากการศึกษาดูงาน จึงก่อให้เกิดกลุ่มทำแชมพู ทำขนม กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มทำปุ๋ย กลุ่มไบโอดีเซล ซึ่งเมื่อทำไประยะหนึ่งก็พบว่ามีปัญหาในเทคนิคการผลิตและปัญหากระแสความนิยมการใช้ผลผลิต ซึ่งทีมสรุปว่าชุมชนขาด “ทักษะในการบริหารจัดการ” แต่ก็มีบางคนในทีมซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่าหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วเป็นเรื่องของ “จิตสำนึก” และ “ทางออกที่มิใช่การผลิตเพื่อการตลาด” จึงมีการส่งชาวบ้านไปศึกษาและปฏิบัติงานที่เชียงรายขอโทษคนหนึ่ง โดยได้ไปปฏิบัติงานจริงจัง เมื่อกลับมาได้มีการประชุมหารือกันว่า “จะเอาจริงกันอย่างไร” ซึ่งก็ยังเป็นแชมพู ทำขนม ทำอาชีพปลูกผักเพื่อบริโภค

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยที่ผ่านมา นั้น ทำให้พบว่านอกจากจะต้องมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อพึ่งพาตัวเองให้ได้มากที่สุดแล้ว การบริหารจัดการกองทุนต่างๆ ที่มีในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม ชุมชนบ้านสามขาเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีกองทุนต่างๆ ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากมีการบริหารจัดการที่ไม่ดี เงินในกองทุนต่างๆ นั้นอาจจะสร้างปัญหาให้กับชุมชนก็ได้ เปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งถ้าจัดการดีก็มีประโยชน์แต่หากจัดการไม่ดีอาจจะสร้างปัญหาได้ ดังนั้นการบริหารจัดการกองทุนจึงเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่ถูกนำมาพูดคุยในเวทีชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ปัจจุบัน กองทุนชุมชนของบ้านสามขามีมากถึง 41 กองทุน มีเงินประมาณ 8,000,000 บาท (สำรวจ ณ ปี พ.ศ.2546) ตัวอย่างเช่น กองทุนสะสมทรัพย์ดีปาละสามขา, กองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาท, กองทุน กขคจ, กองทุนสมองเขาวชน, ธนาคารชุมชนกรุงไทย, กองทุนแม่บ้าน และ กองทุนจัดการไร่นา เป็นต้น

การทำบัญชีครัวเรือนให้เป็นภาพรวม :

เดือนแรกเมื่อบ้านสามขาเริ่มทำบัญชีครัวเรือนแล้วนำมาสรุปกัน สิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือเรื่องหอย พอประชุมแล้วบ้านสามขามีนักวิจัย 14 คน แต่ละคนรับผิดชอบ 10 ครัวเรือน สิ้นเดือนแล้วจึงมาสรุปกันซึ่งเราจะรู้ทันทีว่าใครทำจริงหรือไม่ จากข้อมูลที่ได้ว่าเป็นจริงหรือเปล่า แล้วเพื่อให้เห็นภาพรวมก็จะมีกระบวนการแยกรายจ่ายออกเป็นหมวดหมู่ จัดแยกประเภทเป็นภาพรวมของกลุ่มแล้วทั้ง 14 นักวิจัยก็จะนำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปเป็นภาพรวมของหมู่บ้าน เราจะรู้ว่าหมู่บ้านเราใช้เงินค่าหมู ผัก หรือไก่ไปเท่าไร ซึ่งข้อมูลที่ได้ก็คือบ้านสามขาซื้อหอยเดือนๆหนึ่งประมาณ 50,000 กว่าบาท ซึ่งจะมีคนถูกอยู่แค่ 5,000 กว่าบาท สรุปแล้วทั้งปีนั้นหมู่บ้านสามขาซื้อหอยไป 370,000 บาท ถูกอยู่ 130,000 บาท ทำให้เราเห็นว่าเราเป็นเครื่องมือเลี้ยงคนรวยซึ่งก็คือเจ้ามือหอย

การดำเนินการต้องทำเป็นกลุ่มเพื่อจะได้เห็นภาพรวม นอกจากนี้การทำเป็นกลุ่มจะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งมีอยู่ 3 ระดับ อย่างแรกคือกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสั่งการ เชิงอำนาจ แบบที่สองคือการใช้หลักเหตุและผลมาพูดคุยกัน แบบสุดท้ายคือการมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการมีประโยชน์ร่วมกันจะงานด้วยเหตุและผลว่ามันดี และเกิดประโยชน์ซึ่งจะมีความยั่งยืน และนี่ก็คือกระบวนการมีส่วนร่วม การทำบัญชีครัวเรือนก็เหมือนกันถ้าเป็นความคิดของคนอื่นมันอาจจะสำเร็จได้ยาก แต่ถ้าพวกเราเห็นว่ามันเกิดประโยชน์ สามารถแก้ปัญหาให้กับเราได้ อาจจะเริ่มจากกระบวนการมีส่วนร่วมแบบสั่งการก่อนโดยใช้มติส่วนรวมบังคับ เมื่อเกิดการมีส่วนร่วมแล้วจะทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมกัน ส่วนรูปแบบต้องค่อยๆปรับให้เข้ากับหมู่บ้านของเราไปเรื่อยๆจนลงตัว ต้องมีการแยกหมวดหมู่เพื่อต่อการสรุปซึ่งต้องมาพูดคุยกันว่าในหมู่บ้านของเราควรแบ่งหมวดหมู่ค่าใช้จ่ายเป็นหมวดใดบ้าง

ข้อสรุปจากการประชุม :

ชาวชุมชนบ้านแม่กำปองตกลงกันว่าจะทดลองทำบัญชีครัวเรือนกันต่อไป โดยได้รูปแบบของบัญชีครัวเรือนในเบื้องต้นดังนี้

วัน/ เดือน/ปี	หมวด	รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	รวม
	1. อาหาร	ผัก		
		หมู,ไก่		
			
			

	2. เชื้อเพลิง	น้ำมันรถ		
		ก๊าซหุงต้ม		
		ถ่าน		
			
	3. ข้าราชการโรค		
	4. ภาษีสังคม		
	5. ของใช้ฟุ่มเฟือย		
			
			
	6. ของใช้ในครัวเรือน (สบู่, แชมพู, ฯลฯ)		
			
			
	7. ลงทุน		
			
รวมรายจ่าย				
	รายรับ		
			
		รวมรายรับ		
รวม (รายรับ – รายจ่าย)				

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัย ทีมวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันทบทวนสถานการณ์ปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว พบว่าปัญหาหนึ่งคือการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการกองทุนในชุมชน เพราะกระแสและสถานการณ์ข้างนอกที่เข้าไปในชุมชนอย่างรวดเร็ว ประเมินได้จากหลายเรื่องในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การผลิตที่พึ่งพาภายนอกมากขึ้น รายจ่ายมากกว่ารายรับที่เข้ามาต่างๆที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว สุขภาพของคนในชุมชนที่แย่ลงเนื่องจากบริโภคผลผลิตที่มาจากภายนอกมากขึ้น เป็นต้น ทั้งนี้หลังจากที่ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันแล้วนั้น ทางทีมวิจัยได้ศึกษาแนวคิด ต้นแบบการจัดการชุมชนพอเพียงจากหลากหลายแห่ง โดยใช้บ้านสามขาเป็นต้นแบบ รวมทั้งแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของคุณกราดเดช

พัชมิเชียร์ ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นั้นมาถูกทางแล้ว

การขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยในยุคโลกาภิวัตน์บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

โดยคุณภราเดช พัชมิเชียร์ ที่ปรึกษา 11 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

- ทำด้วยเหตุด้วยผล
- ทำแต่พอดี
- มีภูมิคุ้มกัน
- โดยที่มีความรู้และคุณธรรมกำกับ

การท่องเที่ยวเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่ไหลผ่าน จะดึงน้ำเข้าไร่นาได้อย่างไร

การท่องเที่ยวในบริบทโลก

- Agenda 21
- MDGs - การพัฒนาที่ยั่งยืนและการแก้ไขปัญหาความยากจน
- STEP – การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

การท่องเที่ยวยั่งยืนในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

- ต้องมี 3 ขา คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ด้านเศรษฐกิจ

- มหภาค มองว่าเศรษฐกิจดี คนระดับล่างจะได้ประโยชน์เอง “ทฤษฎีน้ำล้น”
- จุลภาค – STEP / Pro-Poor
- การท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมภาคเกษตรของชุมชน

ด้านสังคม

- การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้
- ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรม
- เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

ด้านสิ่งแวดล้อม

- การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม
- เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีโอกาส
- ใช้ประโยชน์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

อยู่ที่ตัวคน และจิตวิญญาณของคน พัฒนาความรู้ ความสามารถ เน้นพัฒนา “คน” ถ้าเป็น คนดี และคนเก่ง ก็จะแก้ไขปัญหาความยากจนได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องรออสังขิม้าขาว ไม่ต้อง รอคอยความช่วยเหลือ

- มีการพัฒนาทางด้านวัตถุ แต่การพัฒนา ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากร สภาวะแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อตอบสนอง GDP เพียงอย่างเดียว
- อยากให้ GDP เพิ่ม ทำได้ไม่ยาก คือ การโฆษณาเรื่องห่วย เหล้า บุหรี่ การกระตุ้นรายจ่าย จะทำให้ GDP เพิ่ม โดยการเปลี่ยนทรัพย์สินเป็นทุน ให้ที่ดินคนจน ให้คนจนขายให้คน รวยทำรีสอร์ท การจัดการน้ำ คือการให้สัมปทาน เอกชนเอาน้ำไปขาย ก็สามารถสร้าง GDP ให้เพิ่มขึ้นได้ เป็นการเพิ่มรายได้ โดยการทำลายคน
- เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อพัฒนาแล้ว GDP จะน้อยลง ความสุขจะเพิ่มขึ้น เพราะรายได้จะ ลดลง และรายจ่ายก็ลดลงด้วย
- การท่องเที่ยวต้องเป็นการพัฒนาคน และต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ที่ภาคต่าง ๆ ต้องถูกพัฒนาไป พร้อม ๆ กัน หากการท่องเที่ยวเป็นรายได้หนึ่ง ก็ต้องไม่ทำลายภาคอื่น ๆ โดยใช้ สติปัญญา “ปัญญานิยม” ไม่ใช่ “อำนาจนิยม”

ซึ่งทั้งจากกรณีวิเคราะห์ปัญหา การศึกษาต้นทุนตัวเอง และการศึกษาแนวคิด การศึกษาคุณ งานจากชุมชนเข้มแข็งที่เป็นต้นแบบแล้วนั้น สามารถสรุปแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ หลากหลายช่องทาง ดังนี้

การจัดระบบการบริหารจัดการรายได้จากการท่องเที่ยว

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านแม่กำปอง มีคณะกรรมการ และมีฝ่ายต่างๆ ที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำเที่ยวชุมชน บ้านพักโฮมสเตย์ แม่บ้านทำอาหาร และกลุ่มอาชีพ โดยมีการบริหารจัดการแบบระบบสหกรณ์ เป็นการระดมทุนและหักไว้กองกลางสำหรับการพัฒนาด้วย

โดยจากรายได้ที่ได้รับ ค่าบริการท่องเที่ยว กรณี 2 วัน 1 คืน 550 บาท เป็นค่าอาหาร 150 บาท ค่าที่พัก 100 บาท ค่าบริการเจ้าของบ้าน 100 บาท และเข้าหมู่บ้าน 100 บาท ค่ากิจกรรมพาชม 100 บาท ถ้าเป็นยุคก่อนในอดีต มีการหัก 5 เปอร์เซ็นต์ ในส่วนของเจ้าของบ้านเข้ากองกลาง

ในปี 2551 มีการปรับรูปแบบการบริหารจัดการใหม่ เป็นครั้งที่ 3 ตั้งแต่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น การบริหารจัดการ 25% เข้าหมู่บ้าน 25 % สวัสดิการชุมชน 10 % และหัก 15 % เป็นโบนัสของคณะกรรมการ และเข้าสหกรณ์ 25 %

อัตราค่าบริการ

โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน (550 บาท/คน)

1. ที่พัก (1 คืน)	100 บาท
2. อาหาร (3 มื้อ)	150 บาท (50 บาท/มื้อ)
3. ค่าบริการเจ้าของบ้าน	100 บาท
4. กิจกรรมพาชม	100 บาท
5. บำรุงพัฒนาหมู่บ้าน	100 บาท

*** พักคืนที่ 2 (350 บาท/คน) โดยคิดค่าบริการใน ข้อ 1. 2. และ 3.

อื่นๆ

1. นักสื่อความหมาย	200 บาท/คน/วัน (นักท่องเที่ยว 5 คน : ไกด์ 1 คน)
2. การแสดง ดนตรีพื้นเมือง	1,000 บาท/ชุด
3. การแสดง ฟ้อน	1,000 บาท/ชุด
4. พิธีบายศรีสู่ขวัญ	
- ชุดเล็ก	600 บาท
- ชุดใหญ่	1,000 – 1,500 บาท
5. นวดแผนไทย	120 บาท

การเปลี่ยนเรื่องราคา

การกำหนดอัตราค่าบริการ ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เปิดการท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าเศรษฐกิจจะมีอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ชุมชนสามารถควบคุมต้นทุนด้วยการปลูกผัก เลี้ยงไก่ ไม่ต้องซื้อจากภายนอก ทำให้ยังสามารถกำหนดอัตราค่าบริการเดิมได้ และเหตุผลสำคัญ คือ ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวที่เคยมา กลับมาเที่ยวซ้ำอีก

➡ ผลที่เกิดขึ้น/ผลกระทบที่เกิดขึ้น

☺ ด้านบวก

- ราคาที่กำหนดมีความคุ้มค่า และเจ้าของบ้านมีเงินเหลือพอเก็บ
- นักท่องเที่ยวรู้สึกคุ้มค่า ราคาไม่แพง
- ทำให้ชาวบ้านเกิดการคิดเพื่อประหยัดต้นทุน โดยการปลูกผัก เลี้ยงไก่ไว้ทานเองและประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยว

☹ ด้านลบ

- มีกลุ่มนักศึกษาคุณงาน หรือกลุ่มที่เป็นหมู่คณะจำนวนมาก ต่อรองเรื่องราคา

การคิดราคา

- เก็บรวบรวมข้อมูลการคิดราคาจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ
 - ทดลองคิดคำนวณรายได้ โดยเทียบกับความคุ้มค่าบนฐานการดำรงชีวิตประจำ และมองว่าเราเป็นเจ้าของบ้าน ไม่ได้ว่าจ้างลูกจ้าง
 - ทดลองรับนักท่องเที่ยว และประเมินค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง
 - กำหนดราคาเป็นมาตรฐาน
- *** ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบ้านแม่กำปอง

ปอง

การกระจายรายได้

1. บ้านพัก Homestay มีการจัดลำดับตามคิว
2. นักสื่อความหมาย
3. กลุ่มดนตรีพื้นเมือง
4. กลุ่มเยาวชน
5. ร้านค้าในชุมชน
6. กลุ่มแม่บ้าน
7. กลุ่มนวดแผนไทย
8. กลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน
9. กลุ่มไม้ดอกพะยอม
10. กลุ่มจักสาน
11. กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่

ซึ่งในอดีตนั้นมีการกระจายรายได้ในข้อ 1. ถึง ข้อ 5. ต่อมาเมื่อเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้น และเกิดการกระจายรายได้

➡ ผลที่เกิดขึ้น/ผลกระทบที่เกิดขึ้น

☺ ด้านบวก

- ทำเกิดรายได้เสริมแก่คนในชุมชน

การจัดสรรรายได้

อดีต : มีการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

- บ้านพัก 5%
- ค่าบริการเจ้าของบ้าน 5%
- นักสื่อความหมาย 5%

รายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน รวม XXX บาท/เดือน

รายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน XXX บาท/เดือน จะถูกจัดสรรออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. เข้าสหกรณ์ 40% ซึ่งจะปันผลในสิ้นปีให้กับสมาชิกสหกรณ์
2. พัฒนาหมู่บ้าน 30%
3. ผู้บริหารจัดการ 30% (คุณพรมมินทร์ พวงมาลา)

ปัจจุบัน : มีการจัดสรรรายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

- กิจกรรมพวชม 100 บาท/คน
- บำรุงพัฒนาหมู่บ้าน 100 บาท/คน

รายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน รวม XXX บาท/เดือน

รายได้เข้ากองทุนหมู่บ้าน XXX บาท/เดือน จะถูกจัดสรรออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. เข้าสหกรณ์ 30% ซึ่งจะปันผลในสิ้นปีให้กับสมาชิกสหกรณ์
2. พัฒนาหมู่บ้าน 20%
3. ผู้บริหารจัดการ 25% (คุณพรมมินทร์ พวงมาลา)
4. สวัสดิการคณะกรรมการ 15%
5. โบนัสคณะกรรมการ 10%

การจัดทำบัญชีครัวเรือน

การชวนกันทำ “บัญชีครัวเรือน” เป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของการเคลื่อนงานกระบวนการวิจัย สร้างความตระหนักรู้ และเพื่อเป็นเงื่อนไขการทำงานร่วมกันทั้งชุมชน การจัดทำ

บัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนเริ่มต้น โดยชุมชนได้ร่วมกันออกแบบบัญชีของชุมชน ศึกษาจากตัวอย่างบัญชีครัวเรือนของชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ จากนั้นนำสมุดบัญชีที่สำเร็จเป็นรูปเล่มแล้วแจกให้แต่ละครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งมีผู้เริ่มในกระบวนการเริ่มต้นด้วยจำนวน 30 ครัวเรือน

บัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนจะสามารถบันทึกข้อมูลได้เป็นระยะเวลา 12 เดือน โดยในช่วงแรกทีมวิจัยจะเป็นคนนำไปแจกให้ชาวบ้านเอง แต่หลังจากที่มีการดำเนินการมาได้สักระยะหนึ่ง เมื่อบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนหมด ชาวบ้านจะมารับที่ทีมวิจัยเอง แบบสำรวจบัญชีรายรับ - รายจ่ายครัวเรือนจะมีการวิเคราะห์และปรับเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในชุมชน

การทำบัญชีครัวเรือนในช่วงของการดำเนินงานของโครงการวิจัยที่ผ่านมา เริ่มจาก 30 ครัวเรือน พอทำไป นำข้อมูลตัวเลขมาวิเคราะห์กันเป็นระยะ ทุกๆ 3 เดือน มีการศึกษาดูงาน ปรับฐานคิด กระตุ้นวิธีคิด ชวนกันมาทำบัญชีมากขึ้น จนถึงปัจจุบันเกือบ 2 ปีที่ผ่านมา เหลือจำนวนผู้ทำบัญชีครัวเรือน ประมาณ 10 ครอบครัว หลายครอบครัวที่ทำบัญชีครัวเรือนยังคงเห็นความสำคัญ ซึ่งสะท้อนว่า การทำบัญชีครัวเรือนสามารถจัดระบบการใช้จ่ายได้ เห็นตัวเลขชัดเจน แต่มีการปรับเปลี่ยนรายบุคคล และคนที่ทำบัญชีครัวเรือน ส่วนมากจะเป็นสมาชิกกลุ่มท่องเที่ยว แต่ในส่วนที่เลิกไปนั้น ส่วนใหญ่สะท้อนว่า ค่าใช้จ่ายหรือตัวเลขที่ยังสูงอยู่ส่วนใหญ่มักเป็นค่าใช้จ่ายในส่วนของการศึกษาของลูก ซึ่งไม่สามารถลดลงได้ และตัวเลขที่ติดลบทำให้หมดกำลังใจในการจดบันทึกต่อบางส่วนเล็กเพราะขาดระเบียบวินัยในตัวเอง ทำให้เครื่องมือบัญชีครัวเรือนสามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิด และพฤติกรรมให้กับคนบางกลุ่มได้ ซึ่งยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งระบบของชุมชน จากการประชุมสรุปงานกันของทีมวิจัยยังสรุปว่ากิจกรรมหรือเครื่องมือนี้ได้ผลดี หากเพียงแต่ยังไม่สามารถที่จะขยายผลให้กับทั้งชุมชน แต่เท่าที่ได้ขณะนี้ถือว่าอยู่ในขั้นพอใจ เพราะตามเป้าหมายหลักคือการเริ่มต้นที่สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวก่อนและค่อยขยายผลสู่กลุ่มอื่นๆ ในชุมชน

ตัวอย่างบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือน

ประจำเดือน ธันวาคม 2550

รายรับ

วันเดือนปี	รายละเอียด	จำนวนเงิน (บาท)

การรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างทางเลือกให้กับชุมชน

เมื่อได้จัดเวทีพูดคุย สร้างความเข้าใจ วิเคราะห์สถานการณ์ท่องเที่ยวแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับเรื่องการจัดการเศรษฐกิจชุมชนดังที่รายงานมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนต้องกลับมาวิเคราะห์ข้อมูลที่มี พร้อมกับวางแผนการจัดการเศรษฐกิจชุมชนต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการประชุม พูดคุยกับชาวบ้าน ทำให้ได้ข้อตกลงร่วมกันในการจัดกลุ่มตามความสนใจในชุมชน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม และ กลุ่มปลูกผัก ซึ่งทั้ง 4 กลุ่มนั้นจะเริ่มดำเนินการตามความสามารถที่จะจัดการได้ ซึ่งกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ กลุ่มเลี้ยงปลา และ กลุ่มปลูกผัก นั้นสามารถดำเนินการได้เลย ไม่ต้องรออนุมัติจากภายนอกเข้ามาสนับสนุน แต่สำหรับกลุ่มเลี้ยงหมูหลุม ที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการลงทุนนั้นจะมีการประสานการดำเนินงาน งบประมาณจากสำนักงานกองทุนฟื้นฟู ซึ่งได้เสนอโครงการไปแล้ว และอยู่ในช่วงของการพิจารณาโครงการ ซึ่งคิดว่าน่าจะเป็นงบประมาณในส่วนของพัฒนาที่จะเข้ามาเสริมงานวิจัยที่ชุมชนทำอยู่ได้ โดยมีการจัดแบ่งกลุ่มคนในชุมชนที่สนใจดังต่อไปนี้

กลุ่มผู้เลี้ยงไก่ และจำนวนไก่ที่มีเลี้ยงอยู่แล้ว

1. นายประดิษฐ์	11 ตัว
2. นางนงวีย์	
3. นายเจนณรงค์	24 ตัว
4. นายจันทน์	50 ตัว
5. นางดวงจันทร์	13 ตัว
6. นายสุเทพ	12 ตัว
7. นางอำไพ	4 ตัว
8. นางจารี	6 ตัว
9. นางสุดา	15 ตัว
10. นายจันทร์	20 ตัว
11. นายสุเทพ	20 ตัว
12. นายนวล	10 ตัว

กลุ่มผู้ที่ปลูกผัก

1. นายจันทน์	1 แปลง
2. นางนงวีย์	1 แปลง

3. นายสมศักดิ์	3 แปลง
4. นางอำไพ	1 แปลง
5. นางพองนวล	1 แปลง
6. นายเจริญสุข	1 แปลง

กลุ่มที่เลี้ยงปลา

1. นายจำนงค์	1 บ่อ
2. นายสุเทพ	1 บ่อ
3. นายเจริญสุข	1 บ่อ
4. นายประดิษฐ์	1 บ่อ

กลุ่มที่เลี้ยงหมู

1. นายสุเทพ
2. นายจำนงค์

กลุ่มผู้ที่กำลังตัดสินใจเลี้ยงไก่

1. นางสมจิตร
2. นายบุญ
3. นายเจริญสุข
4. นายสุเทพ
5. นายเจนณรงค์

กลุ่มผู้ที่กำลังตัดสินใจเลี้ยงปลา

1. นายบุญ
2. นายอนันต์
3. นายประดิษฐ์

กลุ่มผู้ที่กำลังตัดสินใจเลี้ยงกบ

1. นางสุดา
2. นายสมศักดิ์

กลุ่มผู้ที่กำลังตัดสินใจปลูกผัก

1. นายบุญ
2. นายอนันต์
3. นายประดิษฐ์

การจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่กำปอง

การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกิดขึ้นบนฐานคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และยังเป็น การนำเสนอเรื่องราว บทเรียน ประสบการณ์ที่ดีของชุมชนผ่านการทำสื่อประเภทต่างๆ โดยศูนย์เรียนรู้ชุมชนแม่กำปองได้จัดทำที่โรงเรียนบ้านแม่กำปอง (เดิม) เนื่องจากสถานที่เหมาะสม มีการจัดนิทรรศการและทำสื่อในประเด็นต่างๆ ตามประเด็นในการเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดมุมในการสาธิตและทำนิทรรศการ ได้แก่

1. ข้อมูลประวัติ เรื่องราวของชุมชนแม่กำปอง และวัดแม่กำปอง
2. การผลิตชา กาแฟ เมี่ยง
3. การบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนต่างๆ ในชุมชน
4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. สหกรณ์ไฟฟ้าพลังน้ำ
6. การทำแผนที่ชุมชน แผนที่แหล่งท่องเที่ยว

ดำเนินการคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับงบประมาณในการสนับสนุนการจัดพิมพ์ 50,000 บาท จากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ดำเนินการจัดทำสื่อวีดิทัศน์ โดยได้รับการสนับสนุนจาก วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) จำนวนเงิน 20,000 บาท และชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ 20,000 บาท และทาง วิทยาลัยการจัดการทางสังคม ดำเนินการจัดทำในการเขียนบทและถ่ายทำ

เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำเที่ยวชุมชนผ่านการฝึกอบรมผู้นำเที่ยวชุมชนแม่กำปอง โดยวิทยากรจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมจากสำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ในท่ามกลางกระแสท่องเที่ยวปัจจุบัน การท่องเที่ยวสำหรับหมู่บ้านชุมชนได้ถูกวางบทบาทเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นลำดับต้นๆ มีการกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ มียุทธศาสตร์และแผนงานที่ล้าแล้วแต่มุ่งหวังจำนวนคนมาเที่ยวและเงินรายได้จำนวนมากอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด แต่ละปีมีการแสวงหาพื้นที่ใหม่ ให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว เพื่อเรียกนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งถูกผลักเข้าสู่กระแสอุตสาหกรรมนี้อย่างต่อเนื่องในฐานะเจ้าบ้าน และเช่นกันบนสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หลายชุมชนเริ่มเรียนรู้ที่จะอยู่ให้ได้และเท่าทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

โครงการวิจัย การค้นหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นอีกหนึ่งช่องทางในการหาทางออกให้กับชุมชน เมื่อเริ่มเดินหน้าและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง สถานการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนทำให้ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง จากกระบวนการวิจัยนี้ชุมชนได้ค้นพบว่า การจัดระบบชุมชนหรือการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้ไปอย่างมีทิศทางและนำไปสู่ความยั่งยืนนั้นสามารถทำได้หลากหลายวิธีการ และหลากหลายเครื่องมือ แต่ในส่วนของชุมชนแม้กำแพงสามารถดำเนินแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางในการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานในทุกๆขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางด้านจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ

เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ โดยมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ พร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

จากแนวคิดสู่การปฏิบัติจริง ชุมชนแม่กำปองได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของคนแม่กำปอง ได้ดังนี้

1. การจัดระบบการบริหารจัดการเงินกองทุนใหม่ โดยยึดหลักการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้จริง เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน
2. การจัดทำบัญชีครัวเรือน นับว่าเป็นเครื่องมือในการ “รู้เหตุแห่งตน” สามารถรู้ที่มาที่ไปของการใช้จ่ายในครัวเรือนได้ และสามารถเห็นช่องทางในการลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ หากแต่ผู้ทำต้องเข้าใจถึงระบบคิด เป้าหมายในการทำบัญชีครัวเรือนและต้องมีวินัยต่อตนเอง
3. การรวมกลุ่ม เพื่อหาช่องทางในการสร้างทางเลือกเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน โดยเน้นการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวได้บริโภคพืชผัก ไข่ ปลาที่ผลิตได้เอง นอกจากจะลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังสามารถสร้างเสริมสุขภาพที่ดีให้กับคนในชุมชนได้อีก
4. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกิดขึ้นบนฐานคิดที่ว่า การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอีกช่องทางหนึ่ง ให้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารอธิบายเรื่องราวของตนเองให้กับผู้ที่มาเยือนได้รู้จัก เข้าใจและเกิดการเรียนรู้

จากการดำเนินงานของโครงการวิจัยนั้นพบว่า จากที่ชุมชนได้ตั้งคำถามก่อนการวิจัยไว้ว่า ชุมชนแม่กำปองจะมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปองให้ดีขึ้นได้อย่างไร

โดยดำเนินการ 2 เป้าหมาย ได้แก่

- เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

จากการดำเนินงานวิจัยพบว่า ชุมชนสามารถตอบ โจทย์การวิจัยได้ สามารถหาแนวทางในการจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ด้วยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้แก่

การจัดระบบการจัดการรายได้จากการท่องเที่ยวใหม่ ซึ่งเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และสามารถแจกแจงให้กับชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ได้เข้าใจตรงกันและสามารถลดความไม่เข้าใจเรื่องการจัดสรรเงินรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

การรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย ผลจากกิจกรรมนี้สามารถสะท้อนวิธีการจัดการชุมชนที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด เพราะเกิดการรวมกลุ่มเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ปลูกผัก และเลี้ยงกบ เพราะนอกจากจะสามารถลดต้นทุนในการผลิตอาหารให้กับนักท่องเที่ยวแล้วนั้น ยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้อีกช่องทางหนึ่ง

การจัดทำบัญชีครัวเรือน ทางกลุ่มคิดว่ามันน่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการระบบบัญชีของสมาชิกแต่ละครัวเรือน แต่แนวทางนี้ต้องใช้ความสนใจและความพร้อมในการทำของสมาชิกกลุ่ม หากประเมินความสำเร็จแล้วในการทำบัญชีครัวเรือนนั้น ชุมชนแม่กำปองไม่สามารถทำได้ทั้งชุมชน ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะในความเป็นจริง ณ ปัจจุบันมีคนทำประมาณ 10 คนที่ต่อเนื่อง หากแต่ขาดความต่อเนื่องในแง่ของกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเพื่อให้เห็นตัวเลขจากการวิเคราะห์ว่ามีผลต่อการจัดระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนได้อย่างไร

การจัดทำศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นอีกหนึ่งรูปธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนอีกช่องทางหนึ่ง

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- การที่ทุกคนในชุมชนเห็นปัญหาพร้อม รู้สึกว่าเรื่องที่กำลังทำเป็นปัญหาร่วมกันก็จะลงมือปฏิบัติเพื่อหาทางออกร่วมกัน
- บางหนทางในการแก้ไขปัญหา นั้น อาจใช้ได้สำหรับบางชุมชน แต่กลับบางชุมชนอาจจะใช้ไม่ได้ผล เช่น เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นต้น
- ในการทำงานควรมีการพูดคุย ประชุมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งรับฟังปัญหาของทุกคนร่วมกัน
- ปัญหาที่ทีมวิจัยอยากแก้ไข เป็นเรื่องชัดเจนที่ชุมชนประสบปัญหาอยู่และอยากหาทางออกให้กับชุมชนของตนเอง
- ทีมวิจัยชาวบ้าน ทีมวิจัยหรือตัวบุคคลที่ทำงานวิจัยชุดนี้ถือเป็นทีมชาวบ้านกันเองทั้งหมด รวมทั้งเป็นแกนนำของชุมชนที่มาทำงานวิจัยให้กับชุมชน จึงเป็นการแก้ปัญหาที่มาจากตัวชาวบ้านเองทั้งหมด มีวิธีการคิดหรือการทำงานที่เข้าใจบริบทของคนและพื้นที่เป็นอย่างดี
- ความอดทนของทีมวิจัย ซึ่งมีความอดทนที่จะเรียนรู้กับคนในชุมชน และวิธีการทำงานกับชุมชน โดยใช้เวลาปรับเปลี่ยนและแก้ไขปัญหาเรื่องความไม่เข้าใจและไม่สนใจของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จากเริ่มแรกการจัดเวทีสร้างความเข้าใจตามกลุ่มบ้านต่างๆ ไม่ประสบความสำเร็จ จึงใช้วิธีการเข้าพูดคุยเป็นรายบ้าน รายคน และรายกลุ่มย่อยอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมได้เกิดขึ้นได้จริง

- กลไกการเรียนรู้ของชุมชน นำวิธีการใช้กระบวนการล้อมวงประชุมพูดคุยกันจากจุดเริ่มต้นของการทำงานวิจัย มาใช้กับการทำงานเรื่องอื่นๆ นำสู่วิธีการประชาธิปไตยในชุมชนของคนในชุมชนได้ผลอย่างยิ่ง เพราะที่ผ่านมามีชุมชนบ้านแม่กำปองขาดเรื่องการพบปะพูดคุยกัน ปัญหาหลายเรื่องจึงไม่ได้รับการแก้ไขจากการมีส่วนร่วมของทุกคน ทีมวิจัยได้เรียนรู้วิธีการทำงานและนำวิธีการแบบนี้ไปใช้กับการทำงานอื่นๆ หลังจบโครงการวิจัยต่อไปด้วย
- การให้บทบาทและความสำคัญกับคนในชุมชนทุกกลุ่ม อาทิ การเก็บข้อมูลองค์ความรู้สมุนไพร คนเฒ่าคนแก่รู้สึกรักคุณค่าเกิดขึ้น จึงตั้งกลุ่มสมุนไพร และมีล้อมวงพบปะพูดคุยกันเป็นประจำ ทำให้คุณภาพชีวิตคนสูงอายุในหมู่บ้านดีขึ้น หรือ การถอดองค์ความรู้เรื่องสัตว์ป่า พันธุ์พืชในป่า เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติจากผู้ที่เคยเป็นอดีตพราน และให้มีบทบาทกลายเป็นคนนำเที่ยวถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องป่า ชาวบ้านเกิดความเข้าใจเรื่องอนุรักษ์และวางแผนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
- คนในชุมชนคิดเป็นระบบมากขึ้น โดยเฉพาะทีมวิจัยซึ่งถือเป็นผู้ร่วมกันชวนชาวบ้านคิด จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น จะคิดเกี่ยวกับการจัดการหลายเรื่องที่เป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในชุมชนเรื่องกฎระเบียบ มาตรการต่างๆ ที่จะดูแลรักษาระบบท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนของชุมชน
- แก่นนำหรือหัวหน้าทีมวิจัยมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีบุคลิกลักษณะที่ชอบศึกษาข้อมูลจากภายนอก ติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวภายนอกอยู่ตลอดเวลา และมักชวนให้ชาวบ้านร่วมกันคิดต่อในการทำงานต่างๆ ทุกเรื่องแม้ไม่ใช่เรื่องท่องเที่ยว และเป็นผู้ที่สนใจให้ความสำคัญกับการใช้ งานท่องเที่ยวของชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างสำนึกในชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน
- การขยายผล เชื่อมประสานกับหน่วยงานองค์กรภาคีต่างๆในพื้นที่ เข้ามาสนับสนุนการทำงานของชุมชนต่อไปหลังจบโครงการวิจัย ซึ่งเป็นความสามารถที่ทำให้ผลของงานวิจัยไปนำไปใช้ต่อเรื่องงานพัฒนาให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปแบบ
- แหล่งศึกษาเรียนรู้ เป็นชุมชนต้นแบบการศึกษาดูงานด้านการจัดการภายในชุมชนที่เกิดขึ้น โดยภูมิปัญญาชาวบ้านวิถีคิดวิธีการจัดการแบบชาวบ้าน เป็นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากชาวบ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเองค้นพบเอง และถ่ายทอดให้กับชุมชนด้วยตนเอง และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นชุมชนนี้ยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชาวบ้านให้กับ หน่วยงานต่างๆ นำกลับมาปรับใช้ได้อีกด้วย

บทเรียนจากการดำเนินงาน

1. ชาวบ้านได้เรียนรู้การจัดทำบัญชีครัวเรือนมากขึ้น
2. เกิดการกระตุ้นความคิด ในเรื่องการจัดระบบบัญชีภายในครอบครัวและกระตุ้นเรื่องระบบเศรษฐกิจในชุมชน
3. ไม่มองข้ามวิถีชีวิตเดิมๆ ที่เคยอยู่และเคยเป็น
4. เกิดการเรียนรู้หลักการพึ่งพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเอาไปใช้ปฏิบัติจริงได้ในครัวเรือน
5. ชาวบ้านรักษาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
6. การเข้าไปคุยแต่ละปางได้ผลดีว่าการประชุมรวม (ในการทำแบบประเมิน)
7. ผู้นำ แกนนำชุมชนเป็นแบบอย่าง

กระบวนการที่จะทำให้คนในชุมชนตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น สิ่งสำคัญอีกอย่าง คือ การที่ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างต่อเรื่องนั้นๆ ผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้ใหญ่บ้าน แต่หมายรวมถึงแกนนำ กลุ่มคนที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานหน้าหมู่บ้าน ชุมชนเล็กๆอย่างบ้านแม่กำปองให้ความสำคัญกับผู้นำมาก ถ้าผู้นำสามารถเป็นแบบอย่างและสร้างรูปธรรมให้เห็นได้ชัดเจน คนในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะเริ่มคิดพิจารณาเห็นร่วมและจะมีการบอกต่อกันเป็นวงกว้างออกไป

ภาคผนวก

ภาพชุมชนแม่กำปอง

ประชุมร่วมกับชาวบ้าน

ผลิตหลักสูตรการเรียนรู้ให้กับโรงเรียนในเชียงใหม่

เติมความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือน

ศึกษาดูงาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

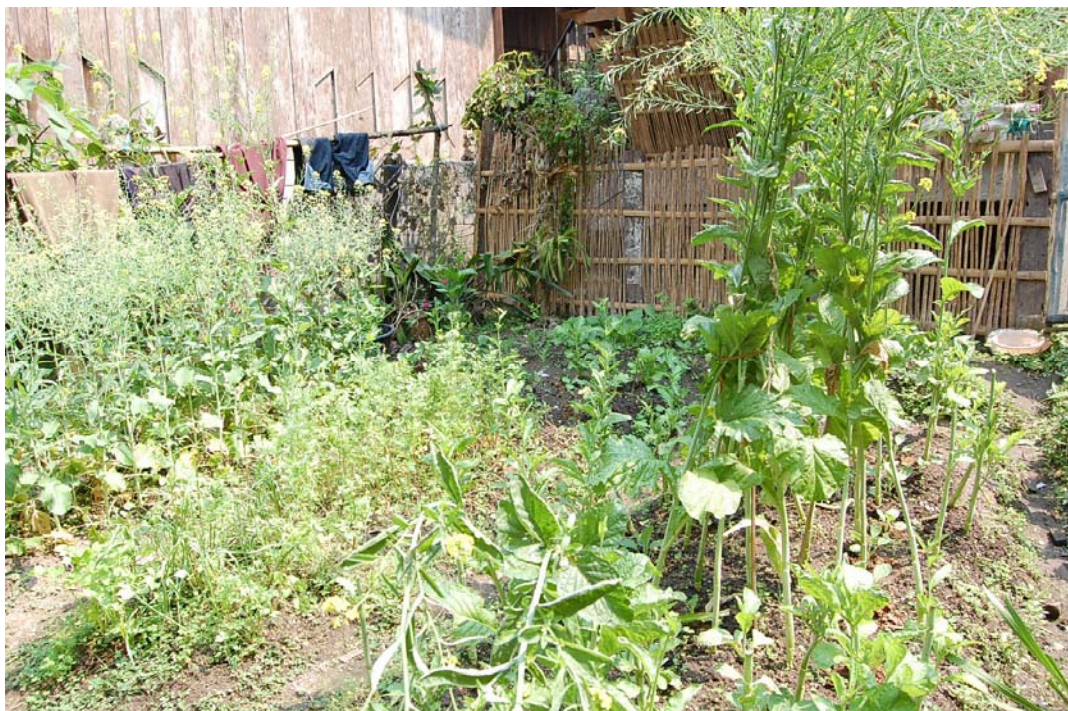

อาคารศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่กำปอง

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแม่กำปอง

แปลงผักสวนครัวหลังบ้าน

กลุ่มเลี้ยงไก่

กลุ่มเลี้ยงปลา

ประวัติที่มวิจัย

ชื่อ นายพรหมมินทร์ พวงมาลา

ที่อยู่ 78/1 หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 50130

ประวัติการศึกษา

มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กิ่งอำเภอแม่อน จ.เชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

2525 – ปัจจุบัน	เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
2539 – 2547	เป็นผู้ใหญ่บ้าน แม่กำปอง
2539 – ปัจจุบัน	ประธานกลุ่ม 34 ของ ส/ก การเกษตรสันกำแพง
2543 – ปัจจุบัน	ประธานบริหารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่กำปอง
2544 – ปัจจุบัน	ประธานกองทุนหมู่บ้านแม่กำปอง
2545 – ปัจจุบัน	ประธานเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับอำเภอ
2545 – ปัจจุบัน	กรรมการเครือข่ายกองทุนหมู่บ้านระดับจังหวัด
2547 – ปัจจุบัน	ประธานกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนแม่กำปอง
2544 – ปัจจุบัน	ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม่กำปอง
2546 – ปัจจุบัน	กรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี เกษตรตำบลห้วยแก้ว

ปรัชญาในการทำงาน

เป็นคนดี มีสัจจะ เสียสละมุ่งมั่นพัฒนา

ประสบการณ์ในการทำวิจัยในครั้งนี้

ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักการวิเคราะห์และแก้ปัญหา

ประวัติการศึกษาดูงาน, การอบรมและรางวัลที่ได้รับ

- อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับอำเภอปี 2543
- อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับจังหวัดปี 2543
- อาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นระดับเขต 10 ปี 2544
- รางวัลผู้ใหญ่บ้านยอดเยี่ยม (แห่นบทองคำ) ปี 2544
- รางวัลศิษย์เก่า กศน.ดีเด่น สาขาผู้นำชุมชน ปี 2545
- รางวัลบุคลากรเครือข่าย กศน. ดีเด่นประจำปี 2546 ประเภทผู้มีปัญญาท้องถิ่น
- ได้รับเกียรติเป็นวิทยากรรับเชิญบรรยายการดูแลสุขภาพและการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ปี 2544 ที่ประเทศฟิลิปปินส์
- อบรมหลักสูตรการบริหารงานสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลจัดโดยคณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชื่อ นายสุเทพ กิตคุณ
ที่อยู่ 88 หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 50130
ประวัติการศึกษา
 ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนป่าไม้แดง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน
 2539 – 2547 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 2534 – 2547 ประธานกรรมการสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปองจำกัด
 ปัจจุบัน กรรมการกองทุนหมู่บ้านแม่กำปอง
 ปัจจุบัน กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแม่กำปอง
 ปัจจุบัน กรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนวัดแม่กำปอง
 ปัจจุบัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว
ประสบการณ์ในการวิจัย
 ได้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชื่อ นายสุพล กิ่งแก้ว
ที่อยู่ 104 หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 50130
ประวัติการศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกิ่งอำเภอแม่อน จ.เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน
 ผู้นำอาสาสมัครพัฒนาชุมชน
ประสบการณ์ในการวิจัย
 เข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่น ได้นำมาปรับปรุงกับตัวเองในครอบครัวตัวเองและปรับปรุงในหมู่บ้าน
 และมีจิตสำนึกที่ดีว่าสิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ

ชื่อ นายอนันต์ ไทยกรณ์
ที่อยู่ 31 / 1 หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 50130
ประวัติการศึกษา
 มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กิ่งอำเภอแม่อน จ.เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน
 2527 – 2538 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 2526 – 25456 ผู้ควบคุมไฟฟ้าพลังน้ำ

2535 — ปัจจุบัน	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
ปัจจุบัน	ประธานประชาคมหมู่ที่ 3
ปัจจุบัน	รองประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
ปัจจุบัน	กรรมการโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน
ปัจจุบัน	ผู้นำเที่ยวในชุมชน (มักคุเทศก์)
ปัจจุบัน	สมาชิกกลุ่มดนตรีพื้นเมือง

ประสบการณ์ในการวิจัย

ได้ความรู้ ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม และเข้าใจถึง
กฎระเบียบ ของการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปรัชญาในชีวิต

มุ่งมั่นพัฒนา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูคุณธรรม

ชื่อ นายจรัส ไทยสมุทร

ที่อยู่ 35 / 2 หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 50130

ประวัติการศึกษา

มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กิ่งอำเภอแม่อน จ.เชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

2543 — 2547	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
2543 — 2547	ประธานกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนวัดแม่กำปอง
2544 — ปัจจุบัน	เหรียญกอกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองหมู่บ้าน
2542 — 2547	รองประธานกรรมการดำเนินการสหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่ กำปองจำกัด
2546 — ปัจจุบัน	เหรียญกอก่อข่ายกองทุนหมู่บ้านชุมชนเมืองระดับตำบล
ปัจจุบัน	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว
ปัจจุบัน	คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แม่กำปอง

ประสบการณ์ในการวิจัย

ได้ความรู้ ความเข้าใจ รู้จักกฎระเบียบของการท่องเที่ยว รู้ถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม